

HoGent

faculteit Mens en Welzijn

Een weg naar herstel

Hoe kan herstelgericht werken geïmplementeerd worden in een voorziening voor
bijzondere jeugdzorg?

Katrien De Bock

Bachelorproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van

Bachelor in de Orthopedagogie: Algemene Orthopedagogie

Promotor:
Sandra Dreelinck

Academiejaar 2013-2014

eerste zitting

De student kan gedurende het maken van de bachelorproef inhoudelijk beroep doen op de promotor, maar blijft eindverantwoordelijke wat betreft de inhoud van het werk.

HoGent

faculteit Mens en Welzijn

Een weg naar herstel

Hoe kan herstelgericht werken geïmplementeerd worden in een voorziening voor
bijzondere jeugdzorg?

Katrien De Bock

Bachelorproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van

Bachelor in de Orthopedagogie: Algemene Orthopedagogie

Promotor:
Sandra Dreelinck

Academiejaar 2013-2014

eerste zittijd

VOORWOORD

Deze bachelorproef is één van de laatste hindernissen die ik moet nemen voor het afwerken van mijn studies professionele bachelor in de orthopedagogie. Dat de laatste hindernissen vaak het zwaarst zijn, heb ik zeker en vast ondervonden. Maar dat ik hiermee bijna mijn studies kan afronden, is ook een hele grote motivatie voor mij. En dat heeft deze laatste zware maanden voor mij toch verlicht. Ik heb deze studies gevolgd als student afstandsonderwijs – één van de 'pioniers' van deze opleiding in afstandsonderwijs. Ik combineerde mijn studies met een voltijdse job. Ik moet eerlijk toegeven dat ik aan het begin van deze studies niet heb kunnen inschatten hoe zwaar dat wel zou zijn. Maar ik heb er toch geen moment spijt van gehad dat ik eraan begonnen ben, en ben dan ook trots dat ik als één van de eerste studenten in afstandsonderwijs dit jaar zal kunnen afstuderen.

Ik moet uiteraard ook een aantal mensen bedanken, want alleen had ik dit zeker niet gekund. In de eerste plaats wil ik dus mijn vriend, Nicolas, bedanken voor het vele geduld dat hij gehad heeft met mij en de grote steun die hij voor mij geweest is. Ook mijn mama en zus zou ik willen bedanken, omdat ik ook steeds op hen kon rekenen als het even moeilijker ging. Aan mijn vriendinnen zou ik mij willen verontschuldigen, omdat ik voor hen minder tijd vrij heb kunnen maken, en bedanken omdat ook zij mij gesteund hebben door erin te geloven dat ik zou slagen. Tot slot wil ik ook alle medewerkers van mijn stageplaats, OOC het Jongerenhuis, bedanken voor de ondersteuning tijdens mijn stage. Mijn stagementor bedank ik voor de tijd die ze voor mij heeft willen vrijmaken en de goede ondersteuning. Van harte bedankt!

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	1
Inleiding.....	5
1 Methodologie	7
1.1 Literatuuronderzoek	7
1.1.1 Bibliotheek Hogeschool Gent	7
1.1.1.1 Trefwoorden	7
1.1.2 Databanken.....	7
1.1.2.1 Trefwoorden	7
1.1.2.2 Selectiecriteria	8
1.1.3 Andere bronnen	8
1.2 Kwalitatief onderzoek.....	8
1.2.1 Bevraging van de medewerkers van OOC het Jongerenhuis	8
1.2.1.1 Mondelinge bevraging	8
1.2.1.2 Vragenlijst voor de opvoeders	8
1.2.2 Bevraging van andere voorzieningen waar herstelgericht gewerkt wordt.....	9
1.2.2.1 Eerste contact via mail met bijgevoegde vragenlijst.....	9
1.2.2.2 Opstelling van de vragenlijst	9
1.2.2.3 Halfopen interviews	10
1.3 Evaluatie.....	10
1.3.1 Bevraging van de medewerkers.....	10
1.3.2 Bevraging van de jongeren.....	10
2 Herstelrecht	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Herstelrecht als alternatief voor het bestraffings- en het heropvoedingsmodel	11
2.2.1 Het bestraffingsmodel.....	11
2.2.2 Het heropvoedingsmodel.....	12
2.2.3 Herstelrecht.....	12
2.2.3.1 Een definitie van herstelrecht.....	12
2.2.3.2 Hoe verloopt herstelrecht concreet?	13
2.3 Ontstaan van het herstelgericht kader: de visie van de Maori's	13
2.4 Conclusie.....	14
3 Herstelgericht werken in een pedagogische context.....	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Een innovatieve aanpak van conflicten	15
3.2.1 Verschillen met de gerechtelijke context.....	15
3.2.1.1 Er kan korter op de bal gespeeld worden	15
3.2.1.2 De relatie is belangrijker.....	16

3.2.1.3	Positieve invloed op het leefklimaat.....	16
3.2.1.4	Vrijwilligheid.....	16
3.2.1.5	Neutraliteit	16
3.2.2	De voorwaarden voor de implementatie van herstelgericht werken.....	16
3.2.3	De sociale-discipline-matrix.....	17
3.2.4	Verskillende vormen van herstelgericht werken	18
3.2.4.1	Relationship building of preventieve strategieën	18
3.2.4.2	Restorative chat of herstelgerichte babbel	18
3.2.4.3	Restorative inquiry of herstelgesprek	19
3.2.4.4	Bemiddeling of mini-groepsoverleg.....	20
3.2.4.5	Restorative conferences of herstelgericht groepsoverleg	20
3.2.5	De voordelen van een herstelgerichte aanpak	20
3.2.6	De nadelen van een herstelgerichte aanpak	21
3.3	Conclusie.....	21
4	De huidige aanpak van conflicten in het jongerenhuis	22
4.1	Inleiding	22
4.2	Doelgroep van het Jongerenhuis.....	22
4.3	Visie van OIOC het Jongerenhuis	22
4.3.1	Emancipatie	22
4.3.2	Participatie	23
4.3.3	Zorg op maat / vraaggericht	23
4.3.4	Subsidiariteit	23
4.3.5	Aanklappendheid.....	23
4.4	Agressiebeleid in OIOC het Jongerenhuis	24
4.4.1	Inleiding.....	24
4.4.2	Preventie.....	24
4.4.2.1	Positieve betrokkenheid	25
4.4.2.2	Positieve bekrachtiging	25
4.4.2.3	Vaardigheden om interpersoonlijke problemen op te lossen	25
4.4.2.4	Disciplineren	25
4.4.2.5	Monitoring.....	25
4.4.3	Na een incident.....	25
4.4.3.1	De jongere verwijderen uit de groep.....	25
4.4.3.2	Kamerarrest.....	25
4.4.3.3	Time-out.....	25
4.4.3.4	Een 'sorry-kaart' maken	26
4.4.3.5	Een reflectie-opdracht schrijven.....	26
4.4.3.6	Een sanctie.....	27
4.4.3.7	Registratie van incidenten.....	27

4.4.4	Conclusie	27
4.5	In welke mate voldoet het jongerenhuis aan de voorwaarden om herstelgericht te kunnen werken?	28
4.5.1	Inleiding.....	28
4.5.2	De voorziening vertrekt van een emancipatorische benadering van jongeren 28	
4.5.3	De begeleiders hebben interesse in de achtergrond van het storend gedrag	28
4.5.4	De begeleiders hebben de overtuiging dat conflicten zinvol zijn op zichzelf..	28
4.5.5	De context wordt zoveel mogelijk betrokken.....	28
4.5.6	De begeleiders vinden authentieke communicatie belangrijk.....	29
4.5.7	Participatie is belangrijk.....	29
4.5.8	Conclusie	29
5	De implementatie van herstelgerichte methodieken in het Jongerenhuis	30
5.1	Inleiding	30
5.2	Bevraging van andere voorzieningen waar de herstelgerichte methodiek toegepast wordt.....	31
5.2.1	Stappen vzw	31
5.2.2	De herstelgerichte aanpak van Hadron.....	31
5.2.2.1	De herstelkaarten en herstelgesprekken	31
5.2.2.2	Herstelgerichte projecten	32
5.2.2.3	Herstelgericht groepsoverleg	32
5.2.2.4	Preventieve strategieën	32
5.2.2.5	Besluit	32
5.2.3	Het Columbus experiment.....	33
5.2.4	Conclusie	33
5.3	De implementatie van een herstelgerichte aanpak in OOC het Jongerenhuis...	34
5.3.1	Inleiding.....	34
5.3.2	De proactieve cirkel	34
5.3.2.1	Uitgangspunten	34
5.3.2.2	Structuur	34
5.3.2.3	Basisregels	35
5.3.3	De proactieve cirkel introduceren in het team.....	35
5.3.3.1	Uitwerking.....	35
5.3.3.2	Feedback van het team.....	36
5.3.3.3	Besluit	37
5.3.4	De proactieve cirkel introduceren bij de jongeren.....	37
5.3.4.1	Introductie op de bewonersvergadering	37
5.3.4.2	Oefenen van de proactieve cirkel tijdens een testperiode	39
5.3.4.3	Besluit.....	40
5.3.5	De ervaringen van Stappen vzw met de proactieve cirkel.....	40

5.3.5.1	Verschillen	40
5.3.5.2	Gelijkenissen	41
5.3.6	Conclusie	41
6	Evaluatie	42
6.1	Feedback van de jongeren	42
6.2	Feedback van het team	42
7	Besluit	44
	Bibliografie	46
	Bijlagen	48

INLEIDING

Herstelrecht is een begrip dat zijn ontstaan kent binnen een gerechtelijke context. Het is een redelijk recente methodiek waarbij men in plaats van sanctionerend op te treden, probeert de aangerichte schade ten aanzien van het slachtoffer te herstellen. Het is een constructieve aanpak, en wordt vaak gebruikt bij misdrijven gepleegd door minderjarigen (Walgrave, 2000). Herstelgericht werken wordt de laatste jaren ook meer en meer toegepast buiten de gerechtelijke context, onder andere binnen de bijzondere jeugdzorg. Daar wordt het onder andere toegepast als een methodiek om conflicten te hanteren. Uit onderzoek blijkt dat het een effectieve methodiek is en dat er positieve effecten aan verbonden zijn (Littlechild & Sender, 2010). In deze bachelorproef wil ik onderzoeken hoe deze methodiek concreet vertaald zou kunnen worden op mijn stageplaats, OOC het Jongerenhuis.

Het Jongerenhuis is een onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum, gelegen in het hartje van Gent. Er is plaats voor zestien jongeren, waarvan een deel residentieel in het Jongerenhuis verblijft, en een ander deel ambulante gevolgd wordt. De jongeren zijn tussen de zes en achttien jaar oud, en werden ofwel door het ondersteuningscentrum jeugdzorg, ofwel door de jeugdrechtbank doorverwezen. Jongeren die opgenomen worden voor oriëntatie verblijven één maand in het Jongerenhuis. Hun verblijf kan nog eens met de duur van een maand verlengd worden. De doelstelling is het uitwerken van een oriëntatieadvies, waarbij wordt nagegaan of verdere hulpverlening noodzakelijk is, en welke hulpverleningsvorm maximaal wenselijk en/of minimaal noodzakelijk is. Bij jongeren die opgenomen worden voor observatie, is het de bedoeling dat de kern van de problemen diepgaander onderzocht wordt. Deze jongeren worden voor een duur van twee maanden opgenomen, wat ook nog eens verlengd kan worden met eenzelfde duur. In de praktijk is het zo dat jongeren ook nog langer in het Jongerenhuis verblijven, dan is er sprake van onthaal. Het advies is al gegeven, het Jongerenhuis vervult dan vooral een opvangfunctie. Ook kunnen er jongeren in het Jongerenhuis terecht voor een kortdurende crisisopvang. Dit is voor een duur van maximaal tien dagen. Daarnaast zijn er nog jongeren die ambulante gevolgd worden. Hierbij heeft men de mogelijkheid om de problematiek van de jongeren in zijn reële context te bekijken (Raes, 2011). Ik zal mij in deze bachelorproef enkel richten op de jongeren die residentieel opgenomen worden. Daarbij heb ik hoofdzakelijk mijn stage gelopen. Het Jongerenhuis is een nogal specifieke setting. Doordat de jongeren meestal een korte tijd in het Jongerenhuis verblijven, is er sprake van een snel veranderende groepsdynamiek. Dat brengt conflicten met zich mee, zowel conflicten tussen jongeren onderling als conflicten tussen jongeren en begeleiders. Dat heb ik tijdens mijn eerste stage al ondervonden.

In het begin van deze stage was ik nog op zoek naar een onderwerp voor mijn bachelorproef. Mijn voorstel van vorig jaar was al uitgewerkt door een andere studente. Ik had al wat rondgevraagd bij de opvoeders, maar raakte er niet helemaal uit. Ik legde mijn vraag daarom voor tijdens een overlegmoment met de opvoeders. Ik wilde graag iets uitwerken dat bruikbaar zou zijn in de praktijk op mijn stageplaats. Eén van de opvoeders stelde voor om rond het thema 'herstelgericht werken' iets uit te werken. Zij had er enkele maanden geleden een workshop over gevolgd, maar wist niet goed hoe dat kon vertaald worden naar de praktijk. Welke herstelgerichte methodieken kunnen er toegepast worden in het Jongerenhuis? En wat is juist nodig om herstelgericht te werken? Hoe pakken we dat aan? Het leek mij wel interessant om met deze vragen aan de slag te gaan. Ook het team vond het een goed idee om hier meer over te weten te komen. Ik kreeg de bundel van de workshop, waarin enkele interessante artikels zaten. Ik ging verder in de bibliotheek op zoek naar meer literatuur.

In het volgend hoofdstuk bespreek ik de gebruikte methodologie. Vervolgens bespreek ik het ontstaan van herstelrecht, en wat dat juist inhoudt. Daarna zal ik dieper ingaan op wat herstelgericht werken juist is, en hoe dit concreet vertaald kan worden naar een pedagogische context als de bijzondere jeugdzorg. Bestaande methodieken worden besproken. Dan zal ik onderzoeken in welke mate de bestaande aanpak van conflicten in het Jongerenhuis, aansluit bij de visie van herstelrecht. Vervolgens ga ik op zoek welke

herstelgerichte methodieken er kunnen toegepast worden binnen de werking van het Jongerenhuis. Ik ga daarvoor ook kijken naar voorzieningen waar een herstelgerichte aanpak reeds geïmplementeerd werd. Tot slot wordt de invoer van een herstelgerichte methodiek in het Jongerenhuis geëvalueerd.

1 METHODOLOGIE

1.1 LITERATUURONDERZOEK

Eerst en vooral ging ik op zoek naar recente wetenschappelijke literatuur over herstelgericht werken in het algemeen, en specifiek toegepast in de bijzondere jeugdzorg. Daarna ging ik ook gericht op zoek naar informatie, zoals met betrekking tot de proactieve cirkel en herstelcirkels.

1.1.1 *Bibliotheek Hogeschool Gent*

In de catalogus van de bibliotheek van de Hogeschool Gent ging ik op zoek naar boeken, tijdschriften en scripties over mijn onderwerp.

1.1.1.1 Trefwoorden

Ik maakte gebruik van volgende Nederlandstalige trefwoorden:

- Herstel
- Herstelrecht
- Herstelgericht
- Leefgroep
- Jeugdzorg
- Bijzondere jeugdzorg
- Residentiële jeugdzorg
- Conflict(en)

In de loop van mijn onderzoek kwamen daar meer specifieke zoektermen bij, zoals 'proactieve cirkel'.

1.1.2 *Databanken*

Ik doorzocht de online catalogi EBSCO, Web of Science, en Elsevier Science Direct op zoek naar meer informatie¹.

1.1.2.1 Trefwoorden

Ik maakte gebruik van volgende Engelstalige trefwoorden:

- Restorative justice
- Reparation (model)
- Mediation
- Youth
- Children's residential care
- Residential homes

---

¹ Deze databanken werden genoemd op het infomoment over informatie opzoeken georganiseerd door de Hogeschool Gent, de Byb-sessie, op 18 februari 2014.

1.1.2.2 Selectiecriteria

Ik selecteerde de meest recente bronnen, namelijk daterend na 2000. Ik sorteerde de resultaten ook volgens het criterium relevantie. Op Web of Science en Elsevier Science Direct verfiende ik het onderzoeksdomein tot 'social sciences'.

1.1.3 Andere bronnen

Daarnaast ben ik gericht op zoek gegaan naar informatie op nuttige websites, zoals van steunpunt Jeugdhulp en Ligand vzw. Op de website van Steunpunt Jeugdhulp vond ik onder andere dat er op 27 maart 2014 een praktijkgericht boek is verschenen over herstelgericht werken in de bijzondere jeugdzorg². Dat boek heb ik dan ook besteld, maar helaas heb ik het niet tijdig ontvangen.

Ook via de zoekmachine Google Scholar ging ik gericht op zoek naar informatie met bovenvermelde trefwoorden.

1.2 KWALITATIEF ONDERZOEK

1.2.1 *Bevraging van de medewerkers van OIOC het Jongerenhuis*

1.2.1.1 Mondelinge bevraging

Voor de keuze van mijn onderwerp heb ik bij de opvoeders individueel bevraagd waar er nood aan was. Op een IB-overleg³ heb ik de vraag nog eens voorgelegd aan het hele team van opvoeders, en daar werd voorgesteld om als onderwerp 'herstelgericht werken' te kiezen.

1.2.1.2 Vragenlijst voor de opvoeders

Om informatie te verzamelen over de huidige aanpak van conflicten, heb ik ervoor gekozen om een vragenlijst op te stellen voor de opvoeders⁴. Ik heb overwogen om dit ook mondeling te bevragen, maar heb toch gekozen voor een vragenlijst. Tijdens de diensten is er vaak weinig tijd voor andere zaken. Door het roulerende dienstensysteem kan het bovendien een tijd duren vooraleer ik met alle opvoeders heb samen gestaan. Met een vragenlijst hoopte ik op korte tijd zo veel mogelijk kwalitatieve informatie te krijgen.

Daarom heb ik ook open vragen gebruikt, om zoveel mogelijk informatie te verkrijgen. Volgens Harinck (2010) zijn open vragen daarvoor het meest geschikt. Het antwoord op gesloten vragen is vaak onvoldoende informatief (Harinck, 2010, p. 85). Het nadeel van open vragen is volgens Harinck (2010) dat deze lastig te verwerken zijn. Maar toch is volgens deze auteur de relevantie van de verkregen antwoorden op open vragen veel belangrijker dan dat men meer moeite moet doen om deze gegevens te verwerken. Het team van opvoeders bestaat bovendien maar uit elf personen. Daarnaast heb ik ook de teamverantwoordelijke bevraagd. De omvang van de te verwerken vragenlijsten was dus beperkt. Ik deelde de vragenlijsten uit op een IB-overleg, waar zes opvoeders aanwezig waren. Naar de andere opvoeders stuurde ik een mail, met de vraag de vragenlijst in te vullen. Ik legde de vragenlijsten in mijn intern postvakje. Ingevulde vragenlijsten mochten de opvoeders ook daarin leggen.

---

² Berghmans, M., Huizinga, L., Dobbelaere, R. & Moreels, J. (2014). *Praktijkboeken jeugdhulp. Bemiddeling en herstelgericht werken*. Brussel, Politeia.

³ Overleg tussen de opvoeders, dat om de twee à drie weken plaatsvindt op dinsdagvoormiddag, en waar vooral praktische zaken besproken worden.

⁴ Zie bijlage 1

Een punt van kritiek is dat de formulering van mijn vragen beter kon. Ik wilde iets te snel gaan, en heb geen feedback op de vragenlijst afgewacht vooraleer ik ze afgenomen heb. Volgens mijn stagebegeleider was de eerste vraag te vaag geformuleerd. Ik ga akkoord met deze kritiek. De vraag "hoe sta jij tegenover conflicten in de leefgroep?" is te breed en onduidelijk geformuleerd. Harinck (2010) stelt dan ook dat vragen bij een vragenlijst simpel, helder en niet te complex dienen te zijn. Hij noemt enkele veel voorkomende valkuilen, zoals te brede vragen en een slechte grammatica. Over de laatste valkuil maakte mijn stagebegeleider ook een opmerking, namelijk over de zinsconstructie van de laatste vraag. Deze feedback nam ik mee bij de opstelling van mijn vragenlijst voor de voorzieningen voor bijzondere jeugdzorg waar herstelgericht gewerkt wordt.

De respons op de vragenlijsten was eerder laag. Ik kreeg vier ingevulde vragenlijsten terug. Ik denk dat dat deels te verklaren is doordat de vragenlijst niet zo duidelijk was. Door met open vragen te werken, vroeg het ook meer tijd dan wanneer ik bijvoorbeeld meerkeuzevragen zou gebruikt hebben. Van sommige opvoeders die de vragenlijst niet hebben ingevuld, heb ik wel nog mondelinge informatie en feedback gekregen.

1.2.2 *Bevraging van andere voorzieningen waar herstelgericht gewerkt wordt*

Daarnaast heb ik informatie gehaald bij andere voorzieningen voor bijzondere jeugdzorg, waar er herstelgericht gewerkt wordt. Ik heb die voorzieningen geselecteerd die de opleiding over het invoeren van een herstelgericht klimaat van Steunpunt Jeugdhulp gevolgd hebben, zoals ik terugvond op de website van Steunpunt Jeugdhulp (Steunpunt Jeugdhulp, 2011, online).

1.2.2.1 Eerste contact via mail met bijgevoegde vragenlijst

Met Stappen vzw en Hadron vzw heb ik via E-mail⁵ contact genomen met de pedagogisch verantwoordelijke. Daarin heb ik gevraagd of ik kon langskomen voor een gesprek over herstelgericht werken. Ook heb ik een vragenlijst bijgevoegd, die medewerkers konden invullen indien er geen mogelijkheid was voor een gesprek.

Met een medewerker van Columbus vzw nam ik via E-mail contact om een afspraak vast te leggen voor een gesprek.

1.2.2.2 Opstelling van de vragenlijst⁶

Ik heb gekozen voor een gemengde vragenlijst. Dit is volgens Harinck (2010, p. 84) de meest voorkomende vorm van vragenlijsten. Deze vragenlijsten bestaan uit gesloten vragen, aangevuld met open vragen, die dienen als toelichting bij de gesloten vragen. Daarnaast kan er bij complexe vragen gebruik gemaakt worden van antwoordalternatieven, zodat de respondent kan kiezen uit vooraf aangereikte alternatieven (Harinck, 2010). Ik heb voor de opstelling van deze vragenlijst zowel gesloten als open vragen gebruikt, en een vraag waarbij er meerdere alternatieven zijn.

De vragenlijst werd echter door geen enkele voorziening ingevuld. De pedagogisch verantwoordelijke van Stappen vzw antwoordde mij dat er geen tijd was om verder in te gaan op mijn vraag. Bij Hadron vzw kon ik langskomen voor een interview.

---

⁵ Zie bijlage 2

⁶ Zie bijlage 3

1.2.2.3 Halfopen interviews

De teamverantwoordelijke van Hadron nodigde mij uit voor een gesprek. Dit bereidde ik voor door de vragenlijst die ik al had opgesteld, uit te breiden met enkel specifieke halfopen vragen⁷. Ik heb gekozen voor halfopen vragen, omdat ik enerzijds gericht informatie wilde verzamelen, en anderzijds zoveel mogelijk informatie verkrijgen en ruimte laten voor de eigen inbreng van de ondervraagde.

Ook voor het gesprek met twee medewerkers van Columbus heb ik halfopen vragen opgesteld⁸. De bedoeling van dit gesprek was om zoveel mogelijk informatie te verkrijgen over het werken met proactieve cirkels.

1.3 EVALUATIE

1.3.1 *Bevraging van de medewerkers*

Voor de evaluatie van mijn project heb ik ervoor gekozen om de medewerkers mondeling te bevragen. De teamverantwoordelijke wilde daarvoor tijd maken op een IB-overleg. Het leek mij het meest zinvol om dit mondeling te doen, omdat er zo ook gelegenheid zou zijn om van gedachten te wisselen en te komen tot iets waar het hele team achter wil staan.

1.3.2 *Bevraging van de jongeren*

Om de mening en feedback van de jongeren te horen, heb ik ook gekozen voor een mondelinge bevraging in groep. Tijdens een bewonersvergadering werd de mening van de jongeren gevraagd. Omdat ik die dag niet op dienst stond, hebben andere begeleiders deze bevraging gedaan.

---

⁷ Zie bijlage 4

⁸ Zie bijlage 5

2 HERSTELRECHT

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk ga ik kijken hoe herstelrecht ontstaan is en wat het juist inhoudt. Het is een concept dat zijn oorsprong heeft in de gerechtelijke wereld. Er wordt een definitie van herstelrecht gegeven. De uitgangspunten worden omschreven, en de voorwaarden om herstelrecht te kunnen toepassen. Ook ga ik kijken waar de wortels van het herstelgericht kader liggen, namelijk bij de Maori's, en ga ik even in op de filosofie achter het herstelgerichte kader.

2.2 HERSTELRECHT ALS ALTERNATIEF VOOR HET BESTRAFFINGS- EN HET HEROPVOEDINGSMODEL

Herstelrecht is ontstaan in de jaren tachtig, en is momenteel uitgedijd als een brede gedachtestroom. De basisstelling ervan is dat de maatschappelijke reactie op een delict niet in de eerste plaats gericht moet zijn op bestraffing, noch op de heropvoeding van de delinquent, maar wel op het herstel van de schade die door het delict is ontstaan (Walgrave, 2000, p.12). Volgens Walgrave (2000, p.15) voldoet noch het bestraffingsmodel noch het heropvoedingsmodel als reactie op misdrijven. Volgens hem moet het voornaamste doel van een interventie bij een misdrijf zijn, om de veroorzaakte schade zo goed mogelijk te herstellen. Hij stelt dat herstelgericht werken een positieve uitwerking heeft op de attitudes en het gedrag van de dader. Deze wordt namelijk aangesproken op zijn of haar positieve kanten. Er wordt wel gewezen op het niet tolereerbare van het gepleegde feit, maar de dader krijgt de gelegenheid om goed te maken wat fout is gegaan. Op deze manier ontvangt de dader de boodschap dat men erop vertrouwt dat hij of zij dat kan. De dader wordt aangesproken als een volwaardig verantwoordelijk persoon en een blijvend lid van de gemeenschap (Walgrave, 2000, p.64).

2.2.1 *Het bestraffingsmodel*

De meest voorkomende reactie op een misdrijf is straf. In het bestraffingsmodel is het uitgangspunt de daad of het misdrijf zelf, en de focus ligt op het straffen van de dader. Dit doet men door de toevoeging van leed – de straf – waarbij men als doel afschrikking en het handhaven van de rechtsnorm heeft. Het is voor de dader een passief proces, waarbij het de Autoriteit is die de sanctie bepaalt. De positie van het slachtoffer is secundair (Steunpunt jeugdhulp, 2012).

Volgens van Alphen en Klein Bog (2008) is straf voor de overtreder eigenlijk een gemakkelijke manier om zich van zijn overtreding af te doen. Het vraagt namelijk geen nadenken, emotionele betrokkenheid of inzicht in wat men gedaan heeft. Bovendien blijkt uit de gedragspsychologie dat, van alle bekrachtigingsstrategieën, straffen het minst effectief zijn. Opdat een straf effectief zou zijn, moet deze namelijk voldoen aan zes criteria:

- 1) Een vastgesteld strafsysteem met vaste tarieven per overtreding
- 2) Voldoende kennis over wat verboden is en de sanctie per overtreding
- 3) Actoren die zowel rationeel als berekenend zijn
- 4) Alle actoren maken dezelfde berekeningen
- 5) De kans op vervolging is hoog
- 6) Alle actoren zijn volledig op de hoogte van bovenstaand

Volgens van Alphen (2012) wordt er aan steeds minder van deze criteria voldaan naarmate de ernst van het delict zwaarder wordt. Om gedragsverandering te veroorzaken, blijken

beloning en modelleren veel meer effect te hebben (van Alphen, 2012). Toch is het bestraffingsmodel nog steeds het voornaamste model in onze maatschappij.

2.2.2 *Het heropvoedingsmodel*

In het heropvoedingsmodel staat de persoon van de dader centraal, en ligt de focus op de ontwikkeling en (her)opvoeding van de dader. Daarmee beoogt men bij de dader een gedragsverandering. Ook hier heeft het slachtoffer een secundaire rol (Steunpunt jeugdhulp, 2012). De aandacht gaat naar de dader, en naar hoe men de kans kan verkleinen dat deze in de toekomst nog misdrijven begaat.

2.2.3 *Herstelrecht*

Het basisprincipe bij herstelrecht is het herstel van de aangerichte schade. Dat kan materiële schade zijn, maar meestal betreft het ook schade aan onderlinge relaties. Deze laatste schade raakt iedereen, zowel de overtreder als het slachtoffer, als andere betrokkenen (van Alphen & Klein Bog, 2008). De focus in herstelrecht ligt op de noden van het slachtoffer en de verantwoordelijkheid van de dader. Door maximaal in dialoog te gaan met alle betrokkenen, beoogt men herstel, pacificatie en een actieve betrokkenheid van alle partijen. Het perspectief van het slachtoffer is hierbij evenwaardig aan dat van de dader (Steunpunt Jeugdhulp, 2012).

2.2.3.1 Een definitie van herstelrecht

Een veel geciteerde definitie van herstelrecht is die van Marshall (1999). Hij definieert herstelrecht als:

“...a process whereby all the parties with a stake in a particular offence come together to resolve collectively how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future”. (1999, p.5)

Een andere veel gehanteerde definitie is deze van Lode Walgrave (2001):

“Restorative Justice is every action that is primarily oriented toward doing justice by repairing the harm that has been caused by the crime” (2001, in Ferwerda & van Leiden, 2012, p. 12)

Belangrijk is dus dat alle betrokken partijen samenkomen en dat er een gezamenlijke beslissing genomen wordt in verband met de aangerichte schade. Vanuit het herstelrecht wordt een misdrijf immers gezien als een conflictsituatie waarbij het slachtoffer, de verdachte en de gemeenschap centraal staan en negatieve gevolgen ondervinden (Ferwerda & van Leiden, 2012). Bij herstelrecht is er sprake van vrijwillige overlegprocessen, waarbij alle betrokkenen in communicatie treden en gezamenlijk tot een oplossing trachten te komen (Vanfraechem, 2007).

Hopkins (2004; in Willmott, 2007) stelt dat er diverse toepassingen zijn van herstelrecht, maar dat ze allen deze kenmerken gemeenschappelijk hebben:

- Het gebruik van een getrainde, neutrale bemiddelaar;
- Een proces waarbij geluisterd wordt naar iedereen die betrokken is;
- Een focus op herstel en ervoor zorgen dat alle betrokkenen verder kunnen gaan na een incident;
- Een focus op het vinden van een gezamenlijk geaccepteerde oplossing om de aangerichte schade te herstellen.

2.2.3.2 Hoe verloopt herstelrecht concreet?

In een herstelrechtelijke bijeenkomst komen slachtoffer en dader samen met een facilitator of bemiddelaar. Er wordt doorgaans gewerkt met vier basisvragen. Deze zijn:

- 1) Wat is er gebeurd?
- 2) Wie is er getroffen en hoe?
- 3) Hoe kunnen we met iedereen die erbij betrokken is een manier vinden om de aangerichte schade te herstellen?
- 4) Wat hebben we geleerd? Wat zouden we in de toekomst anders doen?
(Hopkins, 2004:29, in Willmott, 2007).

Volgens Walgrave (2000, p.87) is bij een bemiddeling het proces zelf van het allergrootste belang. De essentie van bemiddeling is ten eerste dat er begeleide communicatie tot stand komt tussen het slachtoffer en de dader. Ten tweede moet die communicatie gevoerd worden op een niveau dat volop in de belevingswereld van beide partijen zit. Ten derde moet de bemiddeling erop gericht zijn om een gezamenlijk aanvaardbare oplossing te vinden voor een intermenselijk conflict. Het is niet enkel de oplossing die belangrijk is, maar ook het hele proces van bewustwording dat eraan vooraf gaat. De voorwaarden voor bemiddeling zijn volgens Walgrave (2000, p.88) dat beide partijen vrijwillig aan het gebeuren deelnemen, en dat de bemiddeling in alle vertrouwen gebeurt. Er mag dus geen dwang of verplichting in het spel zijn.

Hoe kan de schade nu hersteld worden? Dit gebeurt volgens Walgrave (2000, p.37) op twee manieren. Ten eerste zijn er de herstelgerichte handelingen. Dit is de uitkomst van het herstelgesprek, wat er tussen dader en slachtoffer afgesproken wordt dat moet gedaan worden om de schade te herstellen. Dat kunnen diverse handelingen zijn, zoals vergoeding, compensatie, teruggave, reparatie, verontschuldigingen of verzoening. Ten tweede is er ook het proces dat kan leiden tot de beslissing om dergelijke handelingen uit te (laten) voeren. Dit laatste is volgens Walgrave (2000) dus het belangrijkste. Vrijwilligheid is hierin ook een zeer belangrijke factor. Wanneer iemand gedwongen wordt om deel te nemen, kan er eigenlijk geen sprake zijn van herstelrecht.

2.3 ONTSTAAN VAN HET HERSTELGERICHT KADER: DE VISIE VAN DE MAORI'S

De oorsprong van de herstelgerichte visie ligt bij de Maori's, de oorspronkelijke bewoners van Nieuw-Zeeland. De uitgangspunten van hun herstelgerichte filosofie zijn de volgende:

- We zijn allemaal met elkaar verbonden en staan in relatie met elkaar;
- Gebeurtenissen die schade aanrichten hebben een impact op deze relaties;
- Het herstel van relaties gebeurt door diegenen die meest getroffen zijn door de schade, aan het woord te laten over de impact en hun noden, en diegenen die de schade aangericht hebben de kans te geven verantwoordelijkheid te nemen voor zowel de schade, de gevolgen en het herstel;
- Herstel vindt plaats in een bijeenkomst van leden van de gemeenschap.
(Kelly, 2013, p. 75)

In de oude Maori traditie werden conflicten in de gemeenschap aangepakt door middel van bijeenkomsten. Iedereen die betrokken was bij het conflict werd bijeengeroepen, samen met hun gehele families. De betrokkenheid van de families was een essentieel onderdeel van het hele proces. De hele groep trok zich terug uit de gemeenschap. Men nam eten en drinken mee, en keerde pas terug nadat er een overeenstemming was bereikt waar alle betrokkenen achter stonden. Dergelijke bijeenkomsten konden soms meerdere dagen in beslag nemen (van Alphen, 2012).

De traditie werd later heringevoerd als reactie op het westerse gerechtelijke systeem. De Maori's zagen namelijk hoe een groot deel van hun jongeren vervielen in crimineel gedrag.

Ze merkten op dat het westerse systeem weinig invloed had op het gedrag van hun jongeren, en grepen daardoor terug naar de traditionele methoden (van Alphen, 2012). Het bekendste voorbeeld van deze hedendaagse herstelgerichte praktijken, zijn de *Family group conferences*⁹ in Nieuw-Zeeland. Het is er de standaard aanpak van delinquentie. Elke jongere heeft in Nieuw-Zeeland recht op dergelijk proces, waarbij men met de hele familie samenkomt na een misdrijf of conflict (van Alphen, 2012).

Het herstelgericht kader is een visie waarbij er wordt uitgegaan van de krachten van een gemeenschap. De leden van de gemeenschap worden aangesproken om zelf verantwoordelijkheid te nemen. Dit creëert een gevoel van verbondenheid. Het is de gemeenschap zelf die aangeeft welk gedrag acceptabel is en welk gedrag niet. Wanneer een lid van de gemeenschap onaanvaardbaar gedrag stelt, wordt die door de samenleving aangesproken op dat gedrag, en ermee geconfronteerd dat zijn of haar gedrag niet voldoet (van Alphen & Klein Bog, 2008).

2.4 CONCLUSIE

Het herstelgericht kader is een eeuwenoude visie die volgens mij zeer waardevol is. Het sluit aan bij het huidige kader van 'empowerment' binnen de sociale gezondheidssector. Men gaat uit van de sterktes en krachten van mensen, en geeft deze hun eigen situatie en hun eigen leven in handen. De nadruk op de verbondenheid van alle leden van de gemeenschap staat bovendien in schril contrast met de huidige maatschappelijke tendensen van individualisering. Vanuit pedagogisch oogpunt is deze visie dan ook zeer interessant. In het volgende hoofdstuk ga ik kijken wat een vertaling van het herstelgerichte kader naar een pedagogische context impliceert.

---

⁹ In het Nederlands worden dit 'Eigen-Kracht-conferenties' genoemd (van Alphen, 2012)

3 HERSTELGERICHT WERKEN IN EEN PEDAGOGISCHE CONTEXT

3.1 INLEIDING

Het herstelgerichte kader heeft ook zijn ingang gevonden in andere disciplines, waaronder de residentiële jeugdzorg. De laatste jaren werken meer en meer voorzieningen vanuit een herstelgericht kader. In 2002 werden voor het eerst in het Verenigd Koninkrijk de principes van herstelgericht werken toegepast in een voorziening voor residentiële jeugdzorg (Willmott, 2007). Ook in België worden er onder andere door Steunpunt Jeugdhulp voorzieningen in de bijzondere jeugdzorg aangezet om vanuit een herstelgericht kader te werken (Steunpunt Jeugdhulp, 2011, online). Uit onderzoek blijkt dat dit positieve effecten met zich meebrengt. In dit hoofdstuk ga ik kijken op welke manier herstelrecht vertaald wordt naar een pedagogische context, en wat de voor- en nadelen van de implementatie van een herstelgerichte methodiek zijn.

3.2 EEN INNOVATIEVE AANPAK VAN CONFLICTEN

Binnen een traditioneel kader wordt op conflicten vaak gereageerd met sancties. Deze sancties hebben de verdienste dat ze het gedrag duidelijk markeren, maar het effect van louter sanctioneren blijkt gering te zijn. Als men sancties toepast, plaatst men de jongere in een machteloze positie. Hun gedrag blijft afhankelijk van externe controle, en de jongeren leren niet om verantwoordelijkheid op te nemen voor hun gedrag. Sancties kunnen bovendien het verzet tegen volwassenen, negatieve attitudes en defensief gedrag gaan versterken. Er wordt daarom steeds meer aandacht besteed aan benaderingen waarin er gefocust wordt op de krachten van de jongeren, onder het motto 'wat je aandacht geeft, groeit' (Steunpunt Jeugdhulp, 2012). De laatste jaren gaat dan ook meer aandacht naar het gebruik van een herstelgerichte aanpak binnen de bijzondere jeugdzorg, in navolging van de praktijk van het herstelrecht in het jeugdrecht. Het herstelrecht werd in sommige voorzieningen voor residentiële jeugdzorg geïntroduceerd als een manier om interpersoonlijke conflicten en antisociaal gedrag te benaderen (Littlechild & Sender, 2010, p.7). De kern van een herstelgerichte aanpak is de focus op de schade die is aangebracht in plaats van op wie de schuldige is. Het draagt bij tot *empowerment* van diegenen die betrokken zijn bij het herstellen van de schade, door hen eigenaarschap te geven over het probleem en de oplossing ervan (Hopkins, 2007). Volgens Willmott (2007) zijn er veel voordelen verbonden aan een herstelgerichte aanpak. Ze werkt *empowerend* voor alle betrokken partijen. De aanpak brengt veranderingen teweeg in het gedrag van de jongeren, deze nemen meer verantwoordelijkheid voor hun eigen gedrag. Er ontstaat bovendien wederzijds respect tussen de jongeren en de begeleiders. En ten slotte leidt het tot een verandering in zienswijze, van instelling-georiënteerd naar kind-georiënteerd.

3.2.1 *Verschillen met de gerechtelijke context*

3.2.1.1 Er kan korter op de bal gespeeld worden

Binnen een gerechtelijke context duurt het vaak lang vooraleer er effectief kan overgegaan worden tot herstelgerichte acties, zoals bemiddeling. In een pedagogische context kan er sneller opgetreden worden, waardoor er meer energie is bij de betrokkenen om aan een oplossing te werken (Steunpunt jeugdhulp, 2012).

3.2.1.2 De relatie is belangrijker

In een gerechtelijke context spelen conflicten zich vaak af tussen mensen die verder geen relatie met elkaar hebben of die elkaar slechts heel oppervlakkig kennen. Daardoor is het herstel van de relatie tussen dader en slachtoffer minder belangrijk. In een pedagogische context is die relatie veel belangrijker, want slachtoffer en dader moeten doorgaans met elkaar samen leven.

3.2.1.3 Positieve invloed op het leefklimaat

Wanneer jongeren leren dat conflicten bespreekbaar zijn, en dat deze hersteld kunnen worden zonder dat daar noodzakelijk sancties aan verbonden zijn, kan dat bijdragen tot een positiever leefklimaat en een grotere verantwoordelijkheid van de jongeren (Steunpunt Jeugdhulp, 2012). Volgens Hopkins (2007) vraagt de toepassing van een herstelgerichte aanpak in een residentiële setting een verandering in de manier waarop begeleiders en jongeren dagdagelijks met elkaar in interactie gaan. Het gaat dus veel breder dan enkel een aanpak van conflicten. Het vraagt een gehele verandering van cultuur. Straf beschermt mensen tegen de negatieve gevolgen van het eigen gedrag en onthoudt mensen de mogelijkheid om empathie en medeleven te ontwikkelen, en dingen recht te zetten. Op die manier wordt geen intrinsieke motivatie ontwikkeld om dingen te gaan doen. Bij een herstelgerichte aanpak worden deze mogelijkheden wel gegeven. In de praktijk tonen volwassen begeleiders aan de jongeren voor hoe ze op een gepaste manier kunnen omgaan met uitdagende situaties, zoals conflicten, het omgaan met regels, omgaan met een nieuwe jongere of begeleider in de leefgroep,... (Hopkins, 2007). De relaties tussen jongeren en begeleiders moeten gebaseerd zijn op wederzijds respect, verantwoordelijkheid en zorg voor elkaar. Het doel van herstelgericht werken is om een cultuur te ontwikkelen waar zorgen voor elkaar 'in' is, en elkaar kwetsen 'uit' is (Steiner & Johnson, 2003, p. 54).

3.2.1.4 Vrijwilligheid

Dit is een noodzakelijke voorwaarde om herstelgericht te kunnen werken. Maar in een pedagogische context is dat niet altijd evident. Wanneer jongeren na een conflict weigeren om mee te werken aan een herstelgerichte actie, kan men dat als opvoeder niet zonder meer toestaan. Men wil ook normerend optreden en aanduiden dat het gedrag ongepast is. Volgens Steunpunt Jeugdhulp (2012) moet weigering om mee te werken mogelijk zijn, maar moet er dan ook uitgelegd worden aan de jongere dat hij hierdoor de verantwoordelijkheid legt bij de begeleiders, die eventueel nog kunnen overgaan tot een klassieke sanctie.

3.2.1.5 Neutraliteit

De bemiddelaar of gespreksleider moet in principe neutraal zijn, en mag niet betrokken zijn bij het conflict. In een pedagogische context is het echter niet altijd eenvoudig om een neutrale bemiddelaar te vinden. De begeleiders zijn vaak emotioneel betrokken en worden door de jongeren meestal niet als neutraal ervaren. Steunpunt jeugdhulp (2012) betreft het dan ook dat de erkende bemiddelingsdiensten niet ook optreden bij conflicten in voorzieningen. Dit kan enkel in geval van als misdrijf omschreven feiten.

3.2.2 *De voorwaarden voor de implementatie van herstelgericht werken*

Volgens Steunpunt Jeugdhulp moeten in een voorziening aan een aantal randvoorwaarden voldaan zijn voordat men herstelgericht werken kan invoeren. De voorwaarden zijn de volgende:

- De voorziening vertrekt van een emancipatorische benadering van jongeren.
- Begeleiders hebben interesse in de achtergrond van het storend gedrag.

- Begeleiders hebben de overtuiging dat conflicten zinvol zijn op zichzelf.
- De context wordt zoveel mogelijk betrokken.
- Begeleiders vinden authentieke communicatie belangrijk.
- Participatie is belangrijk
(Steunpunt jeugdhulp, 2012, online)

In het volgende hoofdstuk zal ik kijken in welke mate er in het Jongerenhuis aan deze voorwaarden voldaan wordt.

3.2.3 De sociale-discipline-matrix

Volgens Wachtel en Cold (2001) bestaan er vier verschillende pedagogische stijlen. Deze kunnen voorgesteld worden op twee assen, namelijk de mate van beheersing en sturen, en de mate van zorg en steun. Wanneer er weinig van beide is, is er sprake van *verwaarlozing*. De opvoedersfiguren staan onverschillig en passief tegenover de jongeren. De voornaamste eigenschap is het mislukken van de communicatie tussen verzorger en kind. Emoties worden nauwelijks of onvoldoende geuit, en verwachtingen zijn zeer laag of ontbreken helemaal. Dit wordt ook de 'laissez-faire' stijl genoemd (van Alphen, 2012). Wanneer er veel controle is, maar weinig steun, spreekt men van een *disciplinerende* opvoedingsstijl. De opvoeders treden autoritair en repressief op. De verwachtingen zijn hoog en er wordt gehoorzaamheid geëist. Vaste regels worden bepaald door de opvoeders en worden afgedwongen via straf en beloning. Emoties worden niet openlijk besproken. Dit wordt ook de autoritaire opvoedingsstijl genoemd (van Alphen, 2012). Als er echter weinig controle is, maar veel zorg en steun, kan men spreken van een *gedogende, tolererende* opvoedingsstijl. De opvoeders stellen zich niet-eisend en bemoederend op. Emoties worden openlijk geuit. Alles is bespreekbaar en aan de jongere wordt veel autonomie gegeven. Inspanningen worden beloond, en de verwachtingen zijn eerder minimaal of ontbreken. Dit wordt ook wel de toegefelijke stijl genoemd (van Alphen, 2012). De middenweg vertegenwoordigt het herstelgerichte kader. Deze pedagogische stijl kenmerkt zich doordat er zowel veel steun als veel structuur wordt geboden. De opvoeders treden *verbindend en herstellend* op, en de relatie tussen opvoeders en jongeren is gebaseerd op respect. De opvoeder heeft gezag, en dat gezag wordt geaccepteerd door de jongeren. Regels spelen een belangrijke rol, maar deze worden tot op zekere hoogte onderhandeld tussen opvoeder en kind. De opvoeder tracht het kind zo ver te krijgen om vrijwillig in te stemmen met de regels, door zijn of haar wensen uit te leggen. Normen en waarden zijn belangrijk, zoals verantwoordelijkheid en autonomie. Emoties worden vrij geuit en de verwachtingen zijn hoog (van Alphen, 2012). Schematisch kan dit voorgesteld worden zoals hieronder weergegeven (Wachtel & McCold, 2001).

weinig steun, veel controle = disciplineren (autoritair, repressie)	<i>veel steun, veel structuur</i> = verbinden, herstellen <i>(gezaghebbend, respectvol)</i>
Weinig van allebei = verwaarlozing (onverschillig, passief)	Weinig controle, veel steun = gedogen, tolereren (niet eisend, bemoederend)

Figuur 1: De sociale discipline matrix (Wachtel, 2000)

Men kan het ook als volgt stellen. In het geval van verwaarlozing, is men er *niet* voor de jongere. Bij een gedogende stijl is men er *voor* de jongere. In het geval van disciplineren, is men *tegen* de jongere. Maar in het herstelgerichte kader ten slotte werkt men als opvoeder *met* de jongeren, en is het een kwestie van motiveren (Wachtel & Cold, 2001).

3.2.4 *Verschillende vormen van herstelgericht werken*

Er zijn verschillende methodieken om herstelgericht te werken. Deze zijn gebaseerd op de methodieken die in de gerechtelijke context gebruikt worden, maar werden aangepast aan de specifieke noden van de doelgroep, de residentiële jeugdzorg (Hopkins, 2007). Volgens Littlechild en Sender (2010) is het verschil met gerechtelijke toepassingen, dat de relaties tussen jongeren in de residentiële jeugdzorg meer te vergelijken zijn met familiale relaties, in die zin dat de relaties hechter zijn dan tussen een dader en slachtoffer van een misdrijf, zoals ook hierboven werd besproken. Men gaat daarom in de jeugdzorg meer gebruik maken van informele methodieken, en de nadruk ligt meer op de oplossing van relationele conflicten.

Vaak wordt er gesproken over een continuüm aan herstelgerichte praktijken (Wachtel & McCold, 2001). Herstelgerichte praktijken kunnen daarbij opgedeeld worden in proactieve en reactieve acties. De proactieve acties zijn erop gericht om relaties te versterken en het samenleven te ontwikkelen en verbeteren. Reactieve acties hebben als doel om conflicten en spanning te hanteren door de schade te herstellen en relaties terug op te bouwen. De reactieve acties gaan van informele tot meer formele praktijken. Hieronder bespreek ik de verschillende herstelgerichte praktijken.

3.2.4.1 Relationship building of preventieve strategieën

Preventie maakt een belangrijk onderdeel uit van herstelgericht werken. Voor de preventie van conflicten zijn bepaalde kernwaarden van belang. Deze kernwaarden zijn onder andere openheid, samenwerking, non-discriminatie, respect, vertrouwen en persoonlijke verantwoordelijkheid. Het is belangrijk dat deze kernwaarden in de dagdagelijkse interacties aanwezig zijn. Zo wordt er een positieve cultuur gecreëerd. Onder andere door regelmatig kringgesprekken te doen kan men daar ook aan werken (Hopkins, 2007). Momenteel is een andere stagiaire voor haar eindwerk bezig om groeps gesprekken in te voeren tijdens de bewonersvergadering, die wekelijks gehouden wordt. Ik zou met haar kunnen bekijken in welke mate er ook herstelgericht gewerkt kan worden. Zij heeft mij al laten weten dat ze ervoor open staat om daarover met mij samen te zitten.

3.2.4.2 Restorative chat of herstelgerichte babbel

Dit is een informeel gesprek, waarbij men het conflict door dialoog probeert aan te pakken. Ik-boodschappen zijn hierbij heel belangrijk, zo kan men op een niet-bedreigende manier boodschappen overbrengen. De kern van een herstelgerichte babbel is dat men als boodschap enkel een observatie van een bepaalde situatie geeft, zonder enige vorm van veroordeling of verwijt. Wanneer men dat onder de vorm van een ik-boodschap brengt, deelt men op een eerlijke manier de eigen emoties en verlangens in die bepaalde situatie. De ander wordt zo uitgenodigd om een reactie te geven (Hopkins, 2007). Men benoemt het effect van het gedrag op de gevoelens van anderen (Wachtel & McCold, 2001). In het Jongerenhuis zou er ruimte zijn voor een herstelgerichte babbel tijdens het kameruur. Dan blijven de jongeren op hun kamer, en komt de begeleider op dienst rond met het beloningssysteem. Jongeren kunnen punten verdienen op bepaalde basisvaardigheden zoals respect en stiptheid. De begeleider zou deze momenten kunnen gebruiken voor een

herstelgerichte babbel. Ook tijdens een IB-gesprek¹⁰ kan er volgens de herstelgerichte principes gewerkt worden denk ik.

3.2.4.3 Restorative inquiry of herstelgesprek

Het herstelgesprek wordt ingezet bij dagdagelijkse conflicten. Er wordt vertrokken van vijf kernvragen. Deze zijn:

- 1) Wat is er gebeurd?
- 2) Wat dacht je toen het gebeurde? Wat denk je nu?
- 3) Wat voelde je toen het gebeurde? Wat voel je nu?
- 4) Wie is er ook nog betrokken bij wat er gebeurd is?
- 5) Hoe kan de aangerichte schade hersteld worden?

Het zijn vragen die de bewustwording van het gedrag en het effect op anderen stimuleren (Wachtel & McCold, 2001). De eerste vraag is louter feitelijk, en geeft de gelegenheid aan de betrokkenen om stoom af te blazen. De tweede vraag gaat over de beweegredenen van de dader. Hierdoor kan het slachtoffer er achter komen dat de daad niet persoonlijk was gericht. Er wordt bewust niet meteen naar gevoelens gevraagd. Om over je gevoelens te praten, moet je je kwetsbaar opstellen. Daarom wordt eerst gepeild naar gedachten, omdat dat minder bedreigend is. De volgende vraag brengt de situatie naar het hier en nu. Daarna wordt pas naar emoties gepeild, nadat een deel van de emoties al gelucht zijn. De vraag wie er nog betrokken is bij wat er gebeurd is, is een eerste stap in het verkrijgen van inzicht in de gevolgen van wat er gebeurd is. De aandacht verschuift naar hoe anderen het incident hebben ervaren. In de onderhandeling over een oplossing verschuift de aandacht naar de toekomst. Er wordt stilgestaan bij wat er moet gebeuren om terug verder te kunnen.

Het is belangrijk dat deze vragen op een neutrale, niet-veroordelende manier gesteld worden. De begeleider moet ook met zijn non-verbale taal een open houding aannemen en de dialoog bevorderen (Hopkins, 2007). Daarnaast is het van belang dat de begeleider niet ingaat op de inhoud van de antwoorden. Het is de bedoeling dat de betrokkenen gestimuleerd worden om met elkaar te praten, en zelf met een voorstel komen om schade te herstellen. Wanneer je hen de kans ontnemt om zelf iets te bedenken, ontnem je hen ook de kans om te leren. Bovendien communiceer je als begeleider door je niet te moeien met de inhoud je impliciete vertrouwen in de jongeren. Je verwacht dat ze zelf in staat zijn om hun problemen op te lossen (van Alphen, 2012). Van Alphen (2012) stelt dat het een valkuil is om je als begeleider niet te gaan moeien met de inhoud. Ik denk dat dat zeker niet evident is. Ik denk dat je wel moet tussenkomen als jongeren zich niet aan de structuur van het gesprek houden, of zich respectloos gedragen.

Een herstelgesprek kan op een formele of niet-formele manier gebeuren. Informele gesprekken gebeuren meestal snel na het incident, met alle betrokkenen. Bij een incident in de groep kan dit bijvoorbeeld gebeuren aan de eettafel. Er wordt gebruik gemaakt van de herstelgerichte principes, meestal is het een leefgroep begeleider die het gesprek leidt (Willmott, 2007, p.12). In het Jongerenhuis wordt er na iedere maaltijd in de leefgroep een 'tafelmoment' gehouden. De begeleider bespreekt dan meestal de sfeer aan tafel, en overloopt ook de structuur van de verdere dag. Tijdens een tafelmoment zou er wel ruimte kunnen zijn voor een herstelgesprek, als er zich conflicten hebben voorgedaan. Het lijkt mij echter ook niet ideaal, omdat ook niet steeds iedereen die samen aan tafel zit, betrokken is geweest bij een incident. Daarom lijkt het mij beter om een herstelgesprek apart in de gespreksruimte te houden.

---

¹⁰ Gesprek met de individuele begeleider

3.2.4.4 Bemiddeling of mini-groepsoverleg

Bij bemiddeling maakt men gebruik van een externe bemiddelaar. Het wordt toegepast bij conflicten tussen jongeren en begeleiders, vooral bij conflicten waarin de emoties hoog opgelaaaid zijn en de tussenkomst van een derde, neutrale partij noodzakelijk is. Het is belangrijk dat de gemoederen voldoende bedaard zijn voordat men overgaat tot bemiddeling. De bemiddeling is een bijeenkomst van de 'overtreder' en het 'slachtoffer' (Wachtel & McCold, 2001). Het bemiddelingsproces verloopt in vijf fasen, en eindigt met de vastlegging van de afspraken in een contract of via een mondelinge overeenkomst (Hopkins, 2007). Deze methodiek lijkt mij moeilijker toepasbaar in het Jongerenhuis. Eventueel zou de teamverantwoordelijke of een zorgcoördinator wel kunnen optreden als neutrale bemiddelaar. Zij staan immers niet dagelijks in de leefgroepenwerking zoals de opvoeders.

3.2.4.5 Restorative conferences of herstelgericht groepsoverleg

Dit is een methodiek die ingezet wordt bij meer serieuze feiten (Hopkins, 2007). Het wordt gezien als de laatste mogelijkheid tot herstel (Wachtel & McCold, 2001). Vaak wordt er gebruik gemaakt van een externe, neutrale bemiddelaar. Voordat een herstelgericht groepsoverleg kan plaatsvinden, moet de bemiddelaar met alle deelnemers apart een voorbereidend gesprek hebben, waarbij de doelstellingen van het groepsoverleg worden verduidelijkt en gepeild wordt naar de bereidheid om mee te werken. Deze voorbereidende gesprekken zijn van belang voor de veiligheid van de deelnemers (Burssens & Vettenburg, 2008). Alle betrokken partijen worden dan samengebracht in een formele bijeenkomst, waarbij men onderzoekt wat er gebeurd is, hoe iedere betrokkene getroffen is en hoe men tot een overeenkomst kan komen om de schade te herstellen (Willmott, 2007, p.12). Dit lijkt mij het moeilijkst toepasbaar in het Jongerenhuis. Bij ernstige feiten kan dit wel door de jeugdrechter, dus extern, aangeboden worden. Een voorstel tot herstelbemiddeling kan worden gedaan door de Procureur des Konings of door de jeugdrechter en wordt uitgevoerd door een van de tien diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling¹¹ in Vlaanderen en Brussel. Deelname aan herstelbemiddeling is op vrijwillige basis (Ferwerda & van Leiden, 2012). In het Jongerenhuis verblijven er echter niet zo vaak jongeren die een ernstig misdrijf gepleegd hebben.

3.2.5 *De voordelen van een herstelgerichte aanpak*

Onderzoek naar het resultaat van herstelgericht werken toont positieve effecten aan. Zo is er het onderzoek van Littlechild en Sender (2010) in residentiële voorzieningen voor jeugdzorg in Hertfordshire in het Verenigd Koninkrijk. Daar werd in 2002 een herstelgerichte aanpak ingevoerd, en de effecten ervan werden door een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek nagegaan. Er was sprake van een positief effect op de cultuur in de leefgroep, meer bepaald op de relaties, het gevoel van verantwoordelijkheid en conflictoplossing (Littlechild & Sender, 2010, p.10). Ook tal van andere positieve bevindingen komen uit hun onderzoek naar voor. Het aantal incidenten was door de invoer van een herstelgerichte aanpak significant verminderd, evenals de tussenkomst door politiediensten (Littlechild & Sender, 2010, p.23). Deze auteurs stelden ook vast dat een herstelgerichte methodiek toegepast in een residentiële setting hechttingsrelaties en veerkracht kan bevorderen, en helpt om jonge mensen respectvolle relaties te laten ontwikkelen en om dialoog te bevorderen (Littlechild & Sender, 2010, p.37). Volgens Steunpunt Jeugdhulp (2012) kan de integratie van een herstelgerichte werking een positieve invloed hebben op het leefklimaat in een voorziening. Jongeren nemen meer verantwoordelijkheid op, en de betrokkenheid vergroot.

---

¹¹ HCA-diensten

Ook uit een telefonisch onderzoek bij professionelen in de bijzondere jeugdzorg in het Verenigd Koninkrijk, die in een voorziening werken waar herstelgericht werken werd ingevoerd, blijkt dat deze in het algemeen positief staan tegenover deze aanpak (Willmott, 2007, p.19). Er worden positieve effecten gerapporteerd op zowel de jongeren als het personeel. De jongeren leren op een constructieve manier omgaan met conflicten en nemen meer verantwoordelijkheid voor hun eigen gedrag. De aanpak heeft ook positieve effecten op het personeel. Zij konden dankzij een training in herstelgerichte vaardigheden beter omgaan met de dagdagelijkse conflicten in de voorziening (Willmott, 2007, p.14).

3.2.6 De nadelen van een herstelgerichte aanpak

Men stelt ook vast dat er enkele nadelen verbonden zijn aan een herstelgerichte aanpak binnen de residentiële jeugdzorg. Volgens Littlechild en Sender (2010, p.57) bestaat het gevaar dat verontschuldiging die de dader uit, onoprecht kunnen zijn, dat wat hij zegt niet gemeend is. Dan heeft men het beoogde effect natuurlijk niet bereikt. De methodiek blijkt ook moeilijk toe te passen bij kinderen met een hechtingsproblematiek. Daar zal ik zeker rekening mee moeten houden, gezien hechtingsproblematieken vaak voorkomen bij de doelgroep op mijn stageplaats.

Het opzetten van formele bijeenkomsten kan soms veel tijd vragen, terwijl het beter is om zo snel mogelijk na een conflict over te gaan tot een herstelgerichte interventie. Dat vrijwilligheid een noodzakelijke voorwaarde is, kan ook een nadeel zijn. Wat als de betrokkenen niet willen meewerken? Men ondervindt moeilijkheden om te kiezen wat men dan juist moet doen.

3.3 CONCLUSIE

Herstelgericht werken wordt nog maar recent toegepast in de bijzondere jeugdzorg. Er is dan ook nog niet zo heel veel geweten over de effectiviteit ervan (Willmott, 2007). Verder onderzoek naar de voor- en nadelen zou dus zeker nog noodzakelijk zijn. In België staat de herstelgerichte aanpak binnen de bijzondere jeugdzorg ook nog in zijn kinderschoenen. Het lijkt mij wel dat de aanpak de moeite waard is om uit te proberen.

In het volgende hoofdstuk ga ik kijken naar de huidige aanpak van conflicten in het Jongerenhuis. Ik zal de visie van het Jongerenhuis vergelijken met deze van het herstelgerichte kader. Van daaruit ga ik op zoek welke herstelgerichte methodieken kunnen toegepast worden in het Jongerenhuis.

4 DE HUIDIGE AANPAK VAN CONFLICTEN IN HET JONGERENHUIS

4.1 INLEIDING

Conflicten maken deel uit van het leven. Wanneer mensen met elkaar samenwonen, ontstaan er vroeg of laat wel eens conflicten. Conflicten op zich zijn niet slecht. Het is de manier waarop ermee wordt omgegaan, die telt. Ook in het Jongerenhuis komen er vaak conflicten voor, zowel tussen jongeren onderling als tussen jongeren en begeleiding. In dit hoofdstuk ga ik kijken hoe conflicten in het Jongerenhuis concreet aangepakt worden. Daarbij vertrek ik vanuit de visie van de voorziening. Eerst sta ik even stil bij de doelgroep van het Jongerenhuis.

4.2 DOELGROEP VAN HET JONGERENHUIS

De doelgroep van het Jongerenhuis zijn jongeren van zes tot achttien jaar met psychosociale problemen. De aard van de problemen waar de jongeren mee kampen, is zeer divers. Dit is eigen aan de setting van een onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum, want het is er juist de bedoeling om te weten te komen welke hulp er aangewezen is in iedere specifieke situatie. Tijdens mijn stage verblijft er in het Jongerenhuis bijvoorbeeld een jongen met autismespectrumstoornis, er zijn ook jongeren met gedrags- en/of emotionele problemen. Ook een hechtingsproblematiek komt vaak voor bij de jongeren. Zoals al besproken geweest is bij de nadelen van herstelgericht werken, vormt een hechtingsproblematiek een moeilijkheid. (onderscheid met stoornis)

Naast de diversiteit van de jongeren is er ook het feit dat de jongeren telkens maar voor een korte tijd in het Jongerenhuis verblijven. De samenstelling van de groep verandert daardoor snel. Dit vormt volgens mij een extra moeilijkheid om herstelgericht te werken. Onderlinge relaties zijn erg belangrijk. Wanneer die relaties regelmatig veranderen, omdat er nieuwe jongeren bijkomen of andere vertrekken, is dat een bijkomende complexiteit. argumenten

Er wordt in het Jongerenhuis gewerkt met verticale leefgroepen. Er zijn twee leefgroepen, waar zowel jongens als meisjes, en zowel +12- als -12-jarigen samen zitten. Er wordt in de leefgroep gegeten en vrije momenten worden er doorgebracht. Voor de niet-verplichte activiteiten worden de jongeren opgesplitst per leeftijd, maar tijdens de vakanties worden de voormiddagactiviteiten ook per leefgroep gedaan. Doordat er de laatste tijd een evolutie is naar meer vraag naar opnames van -12 jarigen, wordt eraan gedacht om af te stappen van de opdeling in verticale leefgroepen, en over te gaan naar horizontale leefgroepen, waar de jongeren opgedeeld worden naargelang hun leeftijd.

4.3 VISIE VAN OOOO HET JONGERENHUIS

De visie van OOOO het Jongerenhuis steunt op het Verdrag van de Rechten van het Kind, en het non-discriminatiebeginsel. Het Jongerenhuis is een pluralistische organisatie, met respect voor verschillen tussen mensen (Jongerenhuis vzw, online). Kernbegrippen van de algemene visie van OOOO Jongerenhuis zijn:

4.3.1 *Emancipatie*

Er wordt emancipatorisch en responsabiliserend gewerkt. Dit betekent dat de hulpverlening gericht is op het verhogen van zelfredzaamheid en het versterken van de weerbaarheid van cliënten. Er wordt veel nadruk gelegd op positieve ervaringen, omdat uit onderzoek

blijkt dat jongeren daaruit het meest leren. Ook wordt er in de beeldvorming nadruk gelegd op de sterktes en competenties. De bedoeling is om op die manier de aanwezige competenties van de jongeren te vergroten. Er wordt daarbij uitgegaan van de aanwezige krachten bij de jongere en diens netwerk. Samen met hen worden de voorwaarden gecreëerd die maken dat ze meer vat krijgen op hun situatie en leven (Raes, 2011).

4.3.2 Participatie

Participatie is mensen meer vat geven op hun eigen leven door hen in staat te stellen om mee te denken, mee te praten en mee te beslissen over de zaken die voor hen van belang zijn.

Er is een sterke klemtoon op actieve gezinsparticipatie. De ouders of steunfiguren worden actief bij de werking betrokken, en er wordt getracht een zo groot mogelijk behoud van het dagelijkse leven te realiseren voor de jongeren. Zo wordt er gestreefd naar zoveel mogelijk continuïteit. Indien dit niet mogelijk is, wordt er gewerkt aan herstel van het dagelijkse leven, door bijvoorbeeld vrijetijdsbesteding aan te bieden (Raes, 2011).

Participatie van de jongere in het handelingsplan vindt men in het Jongerenhuis ook belangrijk. Tijdens de individuele begeleiding wordt het rechtsdecreet over de positie van de minderjarige uitgelegd, op maat van de jongere. Er wordt de jongeren bijvoorbeeld gewezen op hun recht op inzage in hun dossier of hun recht om klacht in te dienen.

Een voorbeeld van participatie is ook de bewonersvergadering die wekelijks gehouden wordt. Hier krijgen de jongeren de kans om hun mening te geven, en krijgen ze ook inspraak, zoals in het kiezen van de avondactiviteiten. Dit is ook een concrete uitwerking van het rechtsdecreet van de positie van de minderjarige, waarin gesteld wordt dat jongeren in een residentiële voorziening recht hebben op inspraak en participatie. Verder vertaalt zich dit decreet in de mogelijkheid om een individuele activiteit aan te vragen. Ook is er een klachtenprocedure, die aan de jongeren bij het begin van hun verblijf in de voorziening ook meegedeeld wordt. De bedoeling hiervan is ook om de betrokkenheid en het verantwoordelijkheidsgevoel van de jongeren te vergroten (Raes, 2011).

4.3.3 Zorg op maat / vraaggericht

De hulpverlening wordt afgestemd op de wensen en behoeften van het cliëntsysteem, rekening houdend met de doelstellingen van de verwijzer. Er wordt op maat van de cliënt gewerkt door aan te sluiten bij de aanwezige krachten en potenties. Het tempo van de hulpverlening wordt ook aangepast aan het cliëntsysteem. Er wordt veel aandacht besteed aan doelgericht werken. In functie daarvan wordt een kortdurend traject uitgezet voor iedere cliënt, met een versterkte regie. Extern worden de doelstellingen nauw opgevolgd door de verwijzer, intern gebeurt dit aan de hand van een cyclisch proces van handelingsgerichte diagnostiek (Raes, 2011).

4.3.4 Subsidiariteit

Dit wil zeggen dat, bij gelijkblijvend effect, in de hulpverlening steeds wordt gekozen voor de minst ingrijpende vorm. Dit betekent dat men zal kiezen voor hulp die zo snel, adequaat, kort en intensief mogelijk is. In de praktijk betekent dit dat er steeds eerst zal gekeken worden voor het behoud van de context van de jongere. In het advies dat verleend wordt, wordt ook steeds de maximaal wenselijke en minimaal noodzakelijke hulp beschreven.

4.3.5 Aanklampendheid

In het Jongerenhuis wordt er aanklampend gewerkt. Dit betekent dat men aanvaarde hulpverlening opzet door de cliënt te blijven motiveren en stimuleren. In de bijzondere jeugdzorg staan zowel ouders als jongeren vaak weigerachtig tegenover de aangeboden hulp. In dergelijke situaties van weerstand wordt van de hulpverlener verwacht dat hij

aanklampend werkt. Een aanklampende houding is zelf niet afhaken, maar telkens weer aandringen en contact blijven nemen, rekening houdend met de weerstand. Aanklampend hulpverleners betekent dat de hulpverleners telkens weer de eerste stap zetten om de weerstand te overwinnen, vertrouwen te winnen en te zoeken naar nieuwe wegen om de cliënt aanvaardbaar te laten functioneren.

(Jongerenhuis vzw, online)

4.4 AGRESSIEBELEID IN OOC HET JONGERENHUIS

4.4.1 Inleiding

De visie van het jongerenhuis vertaalt zich ook in de aanpak van agressie. Er is in het Jongerenhuis een werkgroep rond agressie, die regelmatig samenkomt om de aanpak van agressie te bespreken. De teamverantwoordelijke zit in de werkgroep, samen met één van de opvoeders, de administratief verantwoordelijke en de directrice. De doelstelling is om incidenten van agressie zoveel mogelijk te voorkomen, wat kadert in het thema van veiligheid. Momenteel is de werkgroep bezig met een herwerking van het huidige agressiebeleid. Veiligheid is een belangrijk thema in het Jongerenhuis, en er zijn verschillende methodieken om hieraan te werken, zoals incidentenregistratie en – rapportage. Telkens zich een incident voordoet, wordt daarvan door de begeleider op dienst een rapport opgemaakt en doorgestuurd naar de zorgcoördinator, die dit op zijn beurt opvolgt. Ook worden incidenten besproken op de teamvergadering.

Uit de bevraging van de opvoeders blijkt dat verbale agressie het meest voorkomt in het Jongerenhuis. Volgens de meesten is dit iets dat dagelijks voorkomt, hoewel het niet altijd gehoord wordt door de opvoeders, vaak gebeurt het achter de rug. Ook conflicten tussen jongeren onderling, en conflicten tussen jongeren en begeleiders komen dagelijks voor, zij het dat deze niet altijd uit de hand lopen. Meestal gaat het om kleine conflicten en ergernissen. Over het voorkomen van pesterijen bestaat onenigheid. Veel hangt af van waar je als begeleider de grens trekt tussen plagen en pesten. Fysieke agressie en vandalisme komen in mindere mate voor. Veel hangt echter af van de samenstelling van de groep. In het afgelopen jaar waren er volgens de meeste opvoeders bijna geen incidenten met fysieke agressie geweest. In de loop van mijn stage zijn er daarentegen wel enkele incidenten met fysieke agressie geweest, zoals een jongere die een begeleider schopt en slaat. Op een gegeven moment was er zelfs het ene incident na het andere, telkens met dezelfde jongeren. Het voorkomen van incidenten lijkt dus aan veranderingen onderhevig. De meeste opvoeders zijn het er wel over eens dat je conflicten best zoveel mogelijk kan vermijden. Maar dat dit niet altijd mogelijk is, en conflicten dus ook altijd zullen voorkomen, wordt ook wel vermeld.

Een belangrijk luik van een agressiebeleid is preventie. Ook in het Jongerenhuis gaat daar veel aandacht naar uit. Daarnaast zijn er verschillende manieren waarop een conflict of incident aangepakt wordt door de begeleiders. Dit bleek ook uit de vragenlijsten. In grote lijnen is de aanpak wel dezelfde.

4.4.2 Preventie

Er wordt dagelijks aan preventie gedaan. Dit gebeurt in de eerste plaats door het aanbieden van een veilige, gestructureerde omgeving. Dit doet men onder andere door de activiteiten voor te structureren, en voorspelbaarheid te creëren door dagelijks een vaste tijdsindeling te hanteren. Ook de vijf opvoedingsvaardigheden, die door het team toegepast worden, hebben als doel om incidenten te voorkomen en in het algemeen een positief leefklimaat te bevorderen. Deze vijf opvoedingsvaardigheden komen uit het sociaal interactiemodel van Patterson (Peeters, 2003).

4.4.2.1 Positieve betrokkenheid

Betrokkenheid toont men door samen tijd door te brengen met de jongeren en interesse te tonen in hun leefwereld. Zo kan er een positieve band gecreëerd worden tussen opvoeder en jongere.

4.4.2.2 Positieve bekrachtiging

Dit houdt in dat aan positief gedrag positieve gevolgen moeten gekoppeld worden. Sociaal gewenst gedrag moet door opvoeders consequent bekrachtigd en aangemoedigd worden.

4.4.2.3 Vaardigheden om interpersoonlijke problemen op te lossen

Als opvoeder kan men jongeren deze vaardigheid bijbrengen door problemen te benoemen en samen te zoeken naar oplossingen. Door zelf een probleemoplossende houding aan te nemen kan men een modelfunctie vervullen.

4.4.2.4 Disciplineren

Deze vaardigheid houdt in dat men als opvoeder de jongeren niet eindeloos kansen kan geven. Storend gedrag wordt direct benoemd en men koppelt er verwachtingen aan. Door te reageren op ongepast gedrag, probeert men dat gedrag in te perken.

4.4.2.5 Monitoring

Dit is enerzijds het toezicht houden op de jongeren. Anderzijds houdt het in dat men nagaat wat de jongere doet als er geen toezicht aanwezig is.

4.4.3 *Na een incident*

Wanneer zich toch incidenten voordoen, zijn er verschillende manieren waarop gereageerd kan worden.

4.4.3.1 De jongere verwijderen uit de groep

Wanneer een jongere ongepast gedrag stelt, is meestal de eerste stap om de jongere te verwijderen uit de groep. Zo wordt ook preventief gewerkt, er wordt namelijk voorkomen dat de andere jongeren negatief beïnvloed worden door het ongepaste gedrag. De opvoeders geven de jongeren altijd eerst een waarschuwing. De jongere wordt verwittigd dat, als hij of zij zich verder ongepast gedraagt, hij of zij uit de groep verwijderd zal worden. Concreet betekent dit dat de jongere op een bank in de gang moet gaan zitten. Hij of zij mag pas terugkeren naar de leefgroep als hij of zij tot rust gekomen is.

4.4.3.2 Kamerarrest

Dit sluit aan bij de vorige reactie. De jongere wordt ook uit de groep verwijderd, en moet de tijd op zijn kamer doorbrengen. Dit wordt onder meer toegepast wanneer een jongere herhaald ongepast gedrag stelt, bijvoorbeeld weigeren om te doen wat gevraagd wordt. Wanneer een jongere te laat terugkomt in de voorziening, wordt deze maatregel ook toegepast. De tijd dat de jongere te laat is, moet deze op zijn kamer doorbrengen. Kamerarrest wordt vooral toegepast bij +12 jarigen.

4.4.3.3 Time-out

Een time-out maatregel mag nooit toegepast worden als sanctie. Het is een maatregel om de jongere toe te laten tot rust te komen. Het wordt enkel toegepast bij de -12 jarigen. Er is

daarvoor een aparte ruimte voorzien, die afgesloten kan worden en waarin een timer hangt. Meestal wordt afgesproken dat de jongere tien minuten in de time-out blijft. Wanneer hij na die tien minuten rustig geworden is, kan de jongere de time-out verlaten. Zo niet, wordt de timer nog eens ingesteld. Volgens de opvoeders is er veel variatie in de tijd die jongeren nodig hebben om tot rust te komen. Voor de ene zijn tien minuten voldoende, maar de andere kan soms een halfuur of langer nodig hebben om tot rust te komen. Het is aan de begeleider om in te schatten wanneer de jongere de time-out ruimte kan verlaten.

4.4.3.4 Een 'sorry-kaart' maken

Als er een conflict geweest is, tussen jongeren onderling of tussen een jongere en begeleider, worden de jongeren ook gevraagd om een sorry-kaart te maken. Deze geven de jongeren af aan de persoon waarmee ze een conflict hadden. Meestal gaat het om fysieke agressie, maar ook bij incidenten met verbale agressie wordt er soms gevraagd om een sorry-kaart te maken. De jongeren maken meestal een tekening met 'sorry' daarop of erin verwerkt. Dit sluit volgens mij aan bij een herstelgerichte aanpak. Er wordt met de sorry-kaart een verzoeningsgebaar gesteld naar het slachtoffer. Maar de jongere krijgt minder de mogelijkheid om stil te staan bij de gevolgen van het eigen gedrag. Ook kan het gebaar onoprecht zijn. Het gebeurt bijvoorbeeld dat een jongere, die een conflict had met een begeleider en daarvoor een sorry-kaart moest maken, deze gewoon afgeeft aan een andere begeleider. Het aspect van vrijwilligheid ontbreekt hier ook, de jongere wordt in feite opgelegd om deze handeling te stellen.

Figuur 2: voorbeeld van een sorry-kaart

4.4.3.5 Een reflectie-opdracht schrijven

Een sorry-kaart maken wordt soms gecombineerd met het schrijven van een reflectieopdracht, soms wordt ook alleen de reflectieopdracht gegeven. Deze opdracht vertrekt vanuit de herstelgerichte principes. Er wordt aan de jongere gevraagd om op te schrijven wat er juist gebeurd is, welke emoties hij of zij voelde en wat hij of zij dacht. Vervolgens wordt er ook gevraagd wat de jongere gaat doen om het weer goed te maken. De bedenking die ik hierbij maak, is of de jongeren door het maken van deze reflectie-opdracht ook werkelijk stilstaan bij hun eigen gevoelens en eigen handelen. Ik denk dat bij

een herstelgericht gesprek de kans groter is dat dit zal gebeuren. De reflectie-opdrachten worden echter niet altijd opgevolgd in een gesprek.

Tijdens mijn stage heeft een jongere mij bijvoorbeeld een duw gegeven. Hij was in het begeleiderslokaal gekomen, waar ik samen met twee opvoeders was, die overdracht aan het geven waren tussen twee diensten. De jongere zei tegen mij dat hij zijn GSM wilde afgeven, maar niet aan mij, op een onbeleefde toon. Ik sprak hem hierop aan, en zei dat het geen verschil maakt aan wie hij zijn GSM geeft, en hij zich respectvol hoort te gedragen tegen alle begeleiders. De jongere zei dat hij niet naar mij wilde luisteren, en gaf mij een duw zodat hij voorbij mij kon passeren. De jongere liep weg als ik hem wilde aanspreken op zijn gedrag. De volgende dag heeft hij een reflectie-opdracht geschreven. Uit zijn antwoorden bleek volgens mij niet dat hij inzag wat hij had gedaan en wat het effect was van zijn gedrag. In een gesprek met mij en zijn individuele begeleider heeft die jongere wel kunnen aangeven dat het hem speet, en gaf hij ook aan dat persoonlijke problemen hem dwars zitten en hij zich daardoor op mij heeft afgereageerd. Na dit gesprek merkte ik een verandering in het gedrag van de jongere tegenover mij. Ik heb de indruk dat je met een gesprek de jongere meer kansen geeft om stil te staan bij de gevolgen van hun gedrag, waar zij zich er bij een schrijfoopdracht misschien eerder gemakkelijk van af maken.

4.4.3.6 Een sanctie

Sancties worden niet vaak gegeven, maar soms kan het niet anders. Een voorbeeld van een sanctie, is dat een jongere die in de gang gespuwd heeft, die gang gaat dweilen. Dit voorbeeld sluit volgens mij dicht aan bij de herstelgerichte methodiek. De jongere herstelt de schade die hij of zij aangebracht heeft, in dit geval door op te kuisen wat vuil gemaakt werd. Het verschil zit er volgens mij in, dat de beslissing dat de jongere de gang moet dweilen, genomen wordt door de begeleiders. De jongere zelf heeft geen inspraak in de maatregel, hij moet uitvoeren wat opgedragen is. In die zin is het toch eerder een sanctie dan een herstelmaatregel.

De sanctie die gegeven wordt, is afhankelijk van het gestelde gedrag. Maar sancties zouden een uitzondering moeten zijn. De visie van het Jongerenhuis, is om te focussen op de sterktes van de jongeren, onder meer door correct gedrag te belonen.

4.4.3.7 Registratie van incidenten

Wanneer zich een grensoverschrijdend incident heeft voorgedaan, wordt dit telkens geregistreerd. Er bestaan standaard formulieren voor, die bijgehouden worden in het dossier van de jongere. Ook worden de incidenten die geregistreerd werden, telkens besproken op de teamvergadering. Daar wordt ook stilgestaan bij hoe men dergelijke incidenten in de toekomst kan voorkomen. De registratie geeft ook de mogelijkheid om het aantal incidenten kwantitatief weer te geven.

4.4.4 Conclusie

In de huidige aanpak van conflicten in het Jongerenhuis, zowel preventief als reactief, komen er zeker elementen uit het herstelgericht kader al voor, zoals een nadruk op de aanwezige krachten bij de jongeren. Ook is er na een conflict steeds aandacht voor herstel, in die zin dat er wordt stilgestaan bij wat er moet gedaan worden om het weer goed te maken, of bij het maken van een sorry-kaart. Toch ontbreken er volgens mij nog bepaalde elementen om echt van herstelgericht werken te kunnen spreken. Zo worden de herstelmaatregelen meestal opgelegd door de begeleiding aan de jongeren. Bij herstelgericht werken is het echter zo dat het voorstel om de schade te herstellen van de jongere zelf moet komen.

4.5 IN WELKE MATE VOLDOET HET JONGERENHUIS AAN DE VOORWAARDEN OM HERSTELGERICHT TE KUNNEN WERKEN?

4.5.1 Inleiding

Er komen gemeenschappelijke elementen terug in de uitgangspunten van herstelgericht werken en deze van OOC het Jongerenhuis. Ik zal één voor één de uitgangspunten van herstelgericht werken overlopen, en bespreken in welke mate de visie van het Jongerenhuis daarbij aansluit.

4.5.2 De voorziening vertrekt van een emancipatorische benadering van jongeren

Dit sluit aan bij de visie van het Jongerenhuis. De jongeren worden benaderd vanuit hun krachten en sterktes, en worden gemotiveerd om hun eigen situatie in handen te nemen. Ook het competentie verhogend werken heeft als doel dat de jongeren zelf greep krijgen op hun eigen leven.

4.5.3 De begeleiders hebben interesse in de achtergrond van het storend gedrag

Het verwerven van inzicht in de achtergrond van het storend gedrag behoort tot de doelstellingen van een OOC. Het is dus vanzelfsprekend dat de begeleiders daar interesse in hebben. Bij iedere dienst wordt van de begeleiders verwacht dat ze hun observaties neerschrijven in verband met het gedrag van de jongeren. Op de teamvergaderingen wordt daarover overlegd en worden hypothesen getoetst.

Het team is multidisciplinair samengesteld, en er zijn ook samenwerkingsverbanden met andere instanties. Zo wordt er bijvoorbeeld regelmatig iemand uit een andere voorziening uitgenodigd om te komen spreken over een bepaald thema op een supervisie. Er wordt voor de indicatiestelling gebruik gemaakt van diverse wetenschappelijk onderbouwde technieken, zoals gestandaardiseerde vragenlijsten en testmateriaal.

Ik denk dat aan deze voorwaarde dus zeker en vast voldaan wordt in het Jongerenhuis.

4.5.4 De begeleiders hebben de overtuiging dat conflicten zinvol zijn op zichzelf

Uit de bevraging van de opvoeders blijkt dat de meesten conflicten proberen te vermijden, en preventie dus erg belangrijk is. Maar men is ook van mening dat niet alle conflicten te voorkomen zijn, conflicten horen erbij en worden ook wel gezien als leermomenten. Na een conflict wordt er aandacht besteed aan de rechtzetting van wat er gebeurd is. Conflicten worden dus als zinvol beschouwd.

4.5.5 De context wordt zoveel mogelijk betrokken

Contextgericht werken behoort ook tot de visie van het Jongerenhuis. De context van de jongere wordt zoveel mogelijk betrokken bij de uitwerking van een handelingsplan. De

begeleiding en contacten met het netwerk van de jongere gebeuren door de zorgcoördinator.

4.5.6 De begeleiders vinden authentieke communicatie belangrijk

Ik denk wel dat authenticiteit behoort tot de waarden van het begeleidersteam. Binnen het team wordt er open gecommuniceerd, en ook aan de jongeren wordt het belang van authentieke communicatie bijgebracht, zoals dat je steeds eerlijk moet zijn maar er ook voor moet opletten om geen andere mensen te kwetsen.

4.5.7 Participatie is belangrijk

Het participatorische gedachtegoed maakt ook deel uit van de visie van het Jongerenhuis. Dit is echter niet altijd even gemakkelijk te vertalen naar de praktijk. Vaak hebben jongeren maar weinig te zeggen als hen gevraagd wordt naar hun eigen mening, zoals bijvoorbeeld op een bewonersvergadering. Een stagiaire die momenteel ook stage loopt in het Jongerenhuis, is zoals gezegd bezig met daarover haar eindwerk te schrijven. Ze is van plan om de bewonersvergadering op een andere manier aan te pakken, zodat er meer mogelijkheden zijn voor participatie.

4.5.8 Conclusie

Ik denk dat hieruit kan besloten worden dat aan zo goed als alle voorwaarden om herstelgericht te kunnen werken voldaan wordt. Een herstelgerichte aanpak zou dus kunnen ingevoerd worden. Sommige opvoeders staan positief tegenover herstelgericht werken, maar ik merk dat er ook twijfels zijn. De specifieke aard van de doelgroep speelt daarin een rol. Ik heb daar eerder al bij stilgestaan bij de bespreking van de aandachtspunten van de doelgroep van het Jongerenhuis. In het volgende hoofdstuk ga ik daar verder op in. Ik ga ook concreet kijken hoe een herstelgerichte aanpak kan ingevoerd worden binnen de werking van het jongerenhuis.

5 DE IMPLEMENTATIE VAN HERSTELGERICHTE METHODIEKEN IN HET JONGERENHUIS

5.1 INLEIDING

Op het IB-overleg op 18 maart wordt een incident besproken dat de avond ervoor gebeurd is. Er waren vier opvoeders aanwezig en negen jongeren. Eén jongere was apart gezet in de gespreksruimte voor het avondeten, omdat ze zich onbeleefd gedragen had naar een begeleider. Een jongen van zes jaar weigerde ook te luisteren, en werd op een stoel in de gang gezet om tot rust te komen. Als een begeleider ging kijken, heeft de jongen deze tussen zijn benen geschopt, waarop de begeleider zich kwaad heeft gemaakt en de jongere naar de time-out ruimte heeft gebracht. Op dat moment is de zus van de jongen zich komen mengen in de discussie, en ook de jongere die apart zat te eten. Ook de andere jongeren werden erbij betrokken, op een gegeven moment zijn ze met eten beginnen smijten naar begeleiding, er werd gespuwd naar begeleiders,... Uiteindelijk is de politie erbij gehaald omdat de situatie zodanig uit de hand gelopen was. De teamverantwoordelijke en de directie zijn de volgende ochtend bijeengekomen om het incident te bespreken. Er werd besloten dat de jongere die het meeste aandeel had in het incident, twee dagen een time-out project zou volgen, om het gedrag te markeren als ongepast. Een andere jongere zou de gang moeten kuisen, waar gespuwd werd. Er zou met elk van de jongeren apart een gesprek gehouden worden ter opvolging van het incident.

Toen ik het voorval hoorde, stelde ik voor of we een herstelgerichte methodiek zouden kunnen gebruiken. Maar er waren enkele tegenaanwijzingen om herstelgericht te werken. Bij de jongere die het time-out project zou volgen, is er sprake van een hechtingsproblematiek en zware traumatisering. In het tweede hoofdstuk werd al besproken dat het moeilijk blijkt om bij jongeren met een hechtingsproblematiek herstelgericht te gaan werken. In het team dacht men ook dat het risico bestaat dat de macht die haar gegeven wordt in een herstelgesprek - doordat de anderen zich kwetsbaar opstellen - door haar misbruikt zou kunnen worden. Bij het andere meisje is er dan weer sprake van beperkte verstandelijke mogelijkheden. De teamverantwoordelijke vreest dat een herstelgerichte aanpak bij haar niet zal werken, omdat zij niet in staat zou zijn tot reflectie. Zij vindt dat een groepsgesprek in deze situatie niet aangewezen is. Sommige opvoeders vinden het wel een goed idee om het toch te proberen, en de jongeren zo de kans te geven om tot reflectie te komen. Maar de teamverantwoordelijke eindigt de discussie door te zeggen dat niemand van het team de expertise heeft om dergelijk gesprek te leiden.

Deze situatie confronteert mij met een probleem waar ik al aan gedacht heb. In de voorzieningen waar herstelgericht werken werd ingevoerd, werd er eerst een training aan het personeel gegeven. Ik denk dat dit inderdaad een eerste noodzakelijke stap is, maar weet niet goed in welke mate dit realiseerbaar is. Ik besloot eerst mijn licht te gaan opsteken in twee voorzieningen die met de hulp van een vorming door Steunpunt Jeugdhulp, een herstelgerichte aanpak hebben ingevoerd, Hadron vzw en Stappen vzw (Steunpunt Jeugdhulp, 2011). Ik nam met beide voorzieningen contact via E-mail.

5.2 BEVRAGING VAN ANDERE VOORZIENINGEN WAAR VANUIT EEN HERSTELGERICHT KADER GEWERKT WORDT

5.2.1 *Stappen vzw*

De pedagogisch verantwoordelijke van Stappen vzw reageerde als eerste op mijn E-mail¹². Hij heeft momenteel geen tijd om in te gaan op mijn vraag, maar gaf wel enkele tips mee. Er wordt niet vanuit een expliciet herstelgericht kader gewerkt, maar bij elk conflict neemt herstel wel een vaste plaats in. Dit kan gaan van het bakken van een taart tot een staptocht of ervaringsgericht project met alle betrokkenen. Er wordt ook dagelijks gebruik gemaakt van de methodiek van de proactieve cirkel.

Ik had het begrip 'proactieve cirkel' al eens horen vallen op een teamvergadering, en deed navraag hierover bij mijn collega's. Het bleek dat één van de opvoeders onlangs een workshop gevolgd had over het werken met proactieve cirkels. Er was haar gevraagd of zij deze methodiek wilde voorstellen aan het team van opvoeders. Maar door omstandigheden was dat er nog niet van gekomen. Ik stelde voor om mee te helpen met de uitwerking ervan. Voor mijn collega was dat goed.

5.2.2 *De herstelgerichte aanpak van Hadron*

Ondertussen had ik ook een gesprek met de teamverantwoordelijke van Hadron in Oosterzele, Dirk Aelterman¹³. Die vertelde mij dat er bij Hadron wel vanuit een herstelgericht kader gewerkt wordt. Ze hebben in de voorziening hun eigen visie daarover uitgeschreven, en deze wordt gedragen door het hele team. Ook de jongeren zijn zich ervan bewust dat er herstelgericht gewerkt wordt. De herstelgerichte visie gaat in Hadron nauw samen met de visie van 'geweldloos verzet'. Dit is een benadering van opvoeding die ontwikkeld werd door Haim Omer. Geweldloos verzet bestaat uit twee basiscomponenten: het bieden van actieve weerstand tegen probleemgedrag en het vermijden van escalatie. Volgens Omer moet er een nieuwe vorm van autoriteit geïnstalleerd worden, die gebaseerd is op waakzame zorg. In plaats van een autoriteit die gebaseerd is op afstand en macht, moet een autoriteit geïnstalleerd worden die gebaseerd is op gerichte aandacht, aanwezigheid, nabijheid en interesse (Van Holen & Vanderfaeillie, 2010). De visie van 'geweldloos verzet' wordt ook gedragen door het Jongerenhuis. Na het incident op 18 maart heeft de werkgroep agressie aan iedere medewerker een map gegeven met enkele teksten over de preventie van agressie. Ook de tekst van Van Holen en Vanderfaeillie (2010) zat in deze map. Deze teksten zullen besproken worden op het eerstvolgend extra pedagogisch team.

Er zijn verschillende methodieken die gebruikt worden in Hadron. Ik zal deze kort bespreken hieronder.

5.2.2.1 De herstelkaarten en herstelgesprekken

De herstelkaarten zijn een vertrouwde methodiek voor zowel de medewerkers als de jongeren van Hadron. Ze worden in de leefgroep gebruikt bij conflicten tussen jongeren of tussen een jongere en begeleider. Er is een slachtoffer- en een daderkaart. Daarop staan herstelgerichte vragen die een begeleider samen met een jongere overloopt in een individueel gesprek met de dader en het slachtoffer, ofwel met beide samen. Als het een conflict binnen de perken is, kan een opvoeder bemiddelen. Maar anders wordt er een neutrale bemiddelaar bijgehaald, zoals de projectmedewerker, die ook de time outs

---

¹² Zie bijlage 2

¹³ Zie bijlage 4

begeleidt. Soms wordt ook gewoon aan een jongere gevraagd om zijn antwoorden op de herstelvragen op papier te zetten. Of als er een incident geweest is waarbij een incidentenrapport werd opgemaakt, geeft men dat rapport soms aan de jongere met de vraag of hij er zijn eigen versie van de feiten in zijn eigen woorden onder wil schrijven.

5.2.2.2 Herstelgerichte projecten

Er is een samenwerking met het time-out project De Zande, bij gevallen van fysieke agressie. Daar wordt altijd een herstelgerichte actie aan gekoppeld. De jongeren worden voor 14 dagen op time out gestuurd. Eerst gebeurt daar de intake. Aan de helft van de time out is er een uitwisselingsgesprek, waar er al gekeken wordt wat de jongere kan doen om de schade te herstellen, maar ook waaraan er in Hadron kan gewerkt worden. Op het einde worden de gemaakte afspraken op papier gezet.

De bedenking die ik mij hierbij maak, is dat er bij Hadron een projectmedewerker is die zich hiermee bezighoudt. In het Jongerenhuis is een dergelijke medewerker niet ter beschikking.

5.2.2.3 Herstelgericht groepsoverleg

Bij ernstige conflicten wordt in Hadron een herstelgericht groepsoverleg georganiseerd. Dat is dan ofwel een externe maatregel, die opgelegd wordt door de jeugdrechter. Het kan ook zijn dat een agressief conflict in de leefgroep intern wordt aangekaart bij de jeugdrechter. Daarbij wordt de context van de jongere zo veel mogelijk betrokken. Meestal zijn er op het groepsoverleg ook steunfiguren van de jongere aanwezig, wat een familielid kan zijn maar ook een begeleider.

5.2.2.4 Preventieve strategieën

In het kader van preventie baseren de medewerkers van Hadron zich vooral op de theorie van 'non-violent resistance' (geweldloos verzet). Ook daarop is hun visie gebaseerd, en het hangt ook samen met het herstelgerichte kader. Alle opvoeders vormen een autoriteitsnetwerk. Ze staan allemaal op één lijn, wat niet wil zeggen dat het 'wij tegen zij' is, de opvoeders tegen de jongeren. Het gaat om een houding, zoals ervoor te zorgen dat alle collega's met respect behandeld worden. Met de methodiek van de proactieve cirkel wordt in Hadron niet gewerkt.

5.2.2.5 Besluit

De ervaringen van de medewerkers van Hadron met herstelgericht werken zijn positief. Er wordt meer ingezet op de relatie tussen jongeren en begeleiders, wat positieve resultaten met zich meebrengt. Wel is het zo dat men geduld moet hebben, positieve gevolgen laten soms even op zich wachten. Het valt mij op dat de visie gedragen wordt door het hele team. Daar is echter veel werk aan vooraf gegaan. Ik heb de indruk dat er bij Hadron meer mogelijkheden zijn om herstelgericht werken toe te passen in de praktijk, onder andere doordat zij beschikken over een projectmedewerker.

5.2.3 Overleg op mijn stageplaats

In een overleg met mijn mentor legde ik de informatie voor die ik verkregen had van Stappen en Hadron. Ik deelde ook mijn bezorgdheid dat er geen herstelgerichte methodieken kunnen ingevoerd worden zonder een herstelgericht kader en visie. We besloten dat ik zou beginnen met de preventieve acties en bevordering van een herstelgericht leefklimaat. De proactieve cirkel lijkt mij daarbij een geschikte methodiek. Bij de bespreking van de preventieve herstelgerichte strategieën werd immers gezegd dat dagelijkse kringgesprekken bevorderend kunnen zijn voor een positief, herstelgericht

leefklimaat. Bovendien zouden kringgesprekken faciliterend zijn voor de installatie van herstelgesprekken en –cirkels (Ligand, 2013). Omdat er sowieso al interesse is bij het team om te werken met de proactieve cirkel, denk ik dat dit een goede ingang is om een herstelgerichte methodiek in te voeren.

Mijn stagementor stelde daarom voor om contact te nemen met Columbus, een project van Oranjehuis vzw, waar men ervaring heeft met het werken met proactieve cirkels. Ik maakte een afspraak met Jasper De Mulder, medewerker van Columbus, voor een gesprek.

5.2.4 *Het Columbus experiment*

Van Columbus hoopte ik meer informatie te krijgen over het werken met proactieve cirkels. Columbus vzw is een project van Oranjehuis vzw, met als doelstelling de doorstroom van jongeren naar de voorzieningen voor bijzondere jeugdzorg, te verkleinen. Er wordt met gezinnen samengewerkt, waarbij er gefocust wordt op de aanwezige krachten in het gezin. Er wordt bij Columbus vanuit een herstelgericht kader gewerkt. De methodiek van de proactieve cirkel is er een vertrouwd werkinstrument. Het verschil met het Jongerenhuis is evenwel dat er gewerkt wordt met gezinnen, en er geen leefgroepenwerking is. Er is dus geen ervaring in het toepassen van de proactieve cirkel in een leefgroep met jongeren. De medewerkers van Columbus zijn ervan overtuigd dat er volgens dezelfde principes gewerkt kan worden, en dat het een methodiek is die zeker kan slagen in een leefgroepenwerking. Ik kreeg er meer uitleg over het concrete verloop van de proactieve cirkels en over de principes. Evenwaardige communicatie is heel belangrijk. Ook als begeleider neem je een evenwaardige positie in. Door in een kring te gaan zitten, wordt deze gelijkwaardigheid beklemtoond. De condities voor het cirkelgesprek zijn de communicatieregels. Die worden aan het begin van elk gesprek uitgelegd, en de principes hangen ook zichtbaar op in de ruimte waar de cirkelgesprekken meestal doorgaan.

Deze principes zijn:

1. Geen feedback op feedback
2. Elkaar niet onderbreken
3. Je krijgt het woord, je neemt het niet
4. De kern
5. Gevoelens zijn persoonlijk

Ik krijg enkele nuttige tips mee, zoals dat de methodiek van de proactieve cirkels een doorleefde methodiek moet zijn, die past binnen een breder herstelgericht kader. Ook werd voorgesteld om te beginnen met de methodiek van de proactieve cirkel uit te proberen in het team, zodat deze door iedereen beheerst wordt en ook de positieve effecten ervan ervaren worden door de medewerkers. Op die manier kan het een echt doorleefde methodiek worden. Bij Columbus passen ze de proactieve cirkel met het team iedere teamvergadering toe. De medewerkers zijn hier positief over, ze zijn van mening dat het de betrokkenheid en verbondenheid in het team vergroot. Ook over herstelgericht werken zijn ze heel positief. Het vraagt wel een aanpassing, een ‘klik’ die je moet maken, om je als begeleider heel eerlijk op te stellen en open te communiceren over je gevoelens. Als je bijvoorbeeld het gevoel hebt dat het echt niet klikt met een cliënt, moet je dat in alle vrijheid kunnen zeggen. Daar ondervinden ze zeer positieve effecten van binnen hun werking.

5.2.5 *Conclusie*

Mijn indruk is dat voorzieningen waar herstelgericht gewerkt wordt, positief staan tegenover deze aanpak. Wat ik vooral onthoud, is dat het een aanpak moet zijn die door het hele team gedragen wordt, en dat de gebruikte methodieken doorleefd moeten zijn. Het zal dus zeker enige tijd vragen om een herstelgerichte aanpak te implementeren. Ik dacht daarom

dat het een goed idee zou zijn om te beginnen bij het installeren van een herstelgericht klimaat. De methodiek van de proactieve cirkel zou volgens mij een geschikte manier kunnen zijn omdat te doen. Volgens Ligand (2013) faciliteren proactieve cirkels de organisatie van herstelcirkels. Ik nam mij voor om dat te bespreken tijdens een overleg met de teamverantwoordelijke, en voor te stellen om de volgende teamvergadering te beginnen met de proactieve cirkel.

5.3 DE IMPLEMENTATIE VAN EEN HERSTELGERICHTE AANPAK IN OOC HET JONGERENHUIS

5.3.1 Inleiding

De teamverantwoordelijke vindt het een goed idee om aan de slag te gaan met de methodiek van de proactieve cirkel. Ze gaat ermee akkoord om eerst te werken aan een herstelgericht klimaat, vooraleer er ook andere herstelgerichte methodieken ingezet worden. De teamverantwoordelijke stelde mij voor om de methodiek van de proactieve cirkel in het team uit te proberen op het eerstvolgende extra pedagogisch team over agressie, omdat mijn onderwerp ook aansluit bij het agressiebeleid. Ik zal dan ook de tijd krijgen om meer uitleg te geven over de uitwerking van mijn project, en aan het team feedback te vragen. Er zullen zowel opvoeders als zorgcoördinatoren en directie aanwezig zijn.

5.3.2 De proactieve cirkel

5.3.2.1 Uitgangspunten

De proactieve cirkel is een preventieve en groepsgerichte methodiek die als doel heeft om de verbondenheid tussen de groepsleden te stimuleren (Ligand, 2013). Door de snel veranderende groepsdynamiek in een OOC, is verbondenheid tussen de groepsleden niet vanzelfsprekend. Het stimuleren van de verbondenheid tussen de jongeren zou dus zeker een goede zaak zijn.

De cirkel waarin plaatsgenomen wordt, staat letterlijk en figuurlijk symbool voor de verbondenheid tussen de groepsleden. Een ander belangrijk uitgangspunt is gelijkwaardigheid. In de cirkel zit iedereen op dezelfde hoogte. Er is wel een gespreksleider, die het gesprek structureert, maar deze zit ook in een gelijkwaardige positie in de cirkel (Ligand, 2013).

5.3.2.2 Structuur

De proactieve cirkel verloopt volgens een vaste structuur waarin iedereen het woord krijgt. Er wordt begonnen met een opener, dan volgt een middengedeelte en vervolgens een afsluiter (Ligand, 2013). Niet overal wordt deze vaste structuur ook toegepast, bij Columbus gebruikt men de proactieve cirkel bijvoorbeeld als opener van de teamvergadering. De proactieve cirkel kan dus ook uitgevoerd worden zonder middenstuk of afsluiter. Het gesprek wordt gestructureerd door een *talking piece*, een voorwerp dat doorgegeven wordt. Diegene die het voorwerp vast heeft, is aan het woord, de anderen luisteren.

De opener is meestal een eenvoudige vraag die door iedereen beantwoord wordt. De bedoeling is om iedereen aan het woord te laten, de deelnemers naar elkaar te laten luisteren en elkaar een beetje beter te leren kennen.

In het middengedeelte kunnen er volgens Ligand (2013) verschillende zaken aan bod komen, zoals een discussie over een bepaald thema of zelfs een groepsactiviteit. De groep wordt aan het werk gezet en iedereen moet zijn bijdrage leveren aan het groepsproces.

De afsluiter rondt tot slot het cirkelgesprek af. Dit gebeurt opnieuw door een vraag die voorgelegd wordt en die iedereen om de beurt beantwoordt. Hier kan bijvoorbeeld het groepsproces geëvalueerd worden (Ligand, 2013).

Volgens Ligand (2013) is de proactieve cirkel eenvoudig toepasbaar in diverse situaties, waaronder ook in leefgroepen, en kan het er de basis vormen voor de opbouw van een kwalitatieve gemeenschap.

5.3.2.3 Basisregels

Er zijn enkele basisregels. Volgens Ligand (2013) zijn dat de volgende:

- 1) Er wordt altijd in een cirkel plaatsgenomen.
- 2) Iedereen krijgt het woord en drukt zich kernachtig uit.
- 3) Er wordt geen feedback op feedback gegeven.
- 4) Er is een opener, een middenstuk en een afsluiter.
- 5) Deelnemers bedanken voor hun inbreng

Deze regels zijn echter verschillend van de communicatieregels die gebruikt worden door Columbus. Ik vind dat deze laatste regels eigenlijk duidelijker zijn. Ze omvatten zo goed als alle regels die Ligand vernoemt, en daarbij ook nog de regels 'elkaar niet onderbreken' en 'gevoelens zijn persoonlijk'. De laatste regel van Ligand, 'deelnemers bedanken voor hun inbreng' komt niet terug in de regels van Columbus. Maar volgens mij is dat ook geen regel waar de jongeren zich aan moeten houden. Het is een richtlijn voor de gespreksleider. Mij lijkt het dus zinvoller om de communicatieregels te gebruiken zoals die door Columbus opgesteld werden. Eventueel kunnen deze na feedback van het team en de jongeren nog altijd aangepast worden.

5.3.3 De proactieve cirkel introduceren in het team

5.3.3.1 Uitwerking

Ik heb een Word document opgesteld met een overzicht van de uitgangspunten en methodieken van het herstelgerichte kader¹⁴. Ik leg aan het team uit dat er zowel proactieve als reactieve herstelgerichte acties zijn, en dat ik wil beginnen met de proactieve acties. Daarvoor wil ik eerst de methodiek van de proactieve cirkel uitproberen met het team, vooraleer ik het met de jongeren zou uitproberen. Ik ga vervolgens met de teamleden naar de kapittelzaal van het klooster, waar ik stoelen heb klaargezet in een cirkel. Ik vraag aan de teamleden om plaats te nemen en schrijf de communicatieregels op een bord. Ik leg uit dat de cirkel symbool staat voor verbondenheid en ook de gelijkwaardigheid tussen alle deelnemers moet benadrukken. De proactieve cirkel heeft een vaste structuur, namelijk een opener, een middenstuk en een afsluiter. Het gesprek wordt gestructureerd met een *talking piece*, een voorwerp dat wordt rondgegeven in de kring. Wie het voorwerp in handen heeft, is aan het woord (Ligand, 2013). Iedereen krijgt het woord, en daarbij gelden enkele communicatieregels. Ik maak gebruik van de communicatieregels die door Columbus gebruikt worden. Ik geef uitleg bij de communicatieregels en vraag aan het team of ze deze begrepen hebben en of ze er opmerkingen over hebben:

1. Geen feedback op feedback
2. Elkaar niet onderbreken

---

¹⁴ Zie bijlage 6

3. Je krijgt het woord, je neemt het niet
4. Blijf bij de kern
5. Gevoelens zijn persoonlijk

Enkele teamleden uiten hun twijfels over het formele karakter van de proactieve cirkel, en vinden dat de communicatieregels eigenlijk in ieder dagdagelijks gesprek aanwezig zouden moeten zijn. Sommigen geven aan de proactieve cirkel als bedreigend te ervaren. Ik stel hen gerust dat dat niet nodig is.

Vervolgens begin ik met de opener. Deze heeft als doel om het ijs te breken in de groep, en bestaat doorgaans uit een eenvoudige vraag, die door iedereen gemakkelijk kan beantwoord worden (Ligand, 2013). Ik heb als opener de vraag voorbereid "Noem een positief kenmerk van jezelf". Ik wilde met iets positief beginnen om de sfeer erin te krijgen, en ook geen al te moeilijke vraag, zodat het eerste rondje vlot zou verlopen. Ik begin met een positief kenmerk van mijzelf te noemen, en geef een stift door aan de collega links van mij, die een positief kenmerk van zichzelf noemt, de stift doorgeeft, en zo verder de hele kring rond. Het gaat vlot, en ik bedank iedereen voor hun inbreng en zeg dat ik het op prijs stel dat iedereen open en respectvol is. De tweede vraag die ik heb voorbereid, is "Noem een positief kenmerk van jouw linkerbuur". Met deze vraag heb ik de bedoeling om de betrokkenheid op elkaar te vergroten. Er wordt gereageerd met gelach. Ik begin met een positief kenmerk te noemen van mijn linkerbuur. Er wordt soms gelachen, maar ook deze ronde verloopt op een heel respectvolle manier, er worden enkele heel mooie complimenten gegeven. Ik bedank opnieuw iedereen, en benoem dat er een positieve sfeer hangt. Anders wordt er meestal over werk gerelateerde zaken gepraat als het team samenkomt, dit is een leuke manier om eens totaal andere zaken met elkaar te delen, wat betrokkenheid en verbondenheid binnen het team kan vergroten. Er wordt instemmend geknikt. Enkele teamleden uiten wel nog hun twijfels over het formele karakter van de proactieve cirkel.

5.3.3.2 Feedback van het team

Dit bracht mij bij het middenstuk dat ik voorbereid had, waarin ik aan het team de vraag voorleg wat hun mening is over het werken met de proactieve cirkel in de leefgroep met de jongeren. In het middengedeelte kunnen er verschillende zaken aan bod komen, waaronder een discussie over een bepaald thema of een probleem in de groep (Ligand, 2013). Ik neem als eerste het woord door te zeggen dat het mij de moeite waard lijkt om de proactieve cirkel uit te proberen met de jongeren, en dat ik denk dat dit het meeste effect zal hebben als de methodiek dagelijks wordt gebruikt. Maar ik uit ook mijn twijfels over de uitvoerbaarheid daarvan en vraag de mening van het team. Er komen verschillende meningen naar voor. Eén opvoedster is van mening dat de methodiek van de proactieve cirkel niet inzetbaar is bij de jongeren in het Jongerenhuis. Ze ziet wel de voordelen van een herstelgerichte aanpak en staat daar wel voor open. Anderen staan erachter om de methodiek dagelijks toe te passen, waaronder ook de teamverantwoordelijke, die van mening is dat het een methodiek is die dagelijks zou moeten toegepast worden met de jongeren. Er worden daarnaast ook bezorgdheden geuit in verband met de veiligheid. Doordat de groep snel wisselt, en er vaak nieuwe jongeren bij komen, is men bezorgd dat de proactieve cirkel voor sommigen als te bedreigend kan ervaren worden. Ik begrijp deze bezorgdheid en zal er zeker bijilstaan tijdens de verdere uitwerking. Daarnaast kwamen twijfels naar voor in verband met het grote leeftijdsverschil tussen de jongste en oudste jongeren. Ik begrijp dat ook dat een mogelijk knelpunt is. Een mogelijke oplossing kan zijn om de proactieve cirkel tijdens de bewonersvergadering te doen, die per leeftijdsgroep gehouden wordt. Maar dit is slechts één keer in de week. Dagelijks zou het kunnen gedaan worden tijdens het achttuurtje, wanneer de jongeren ook opgesplitst zijn per leeftijd. Ook deze bedenking neem ik mee in de verdere uitwerking.

Over het algemeen waren de meningen wel positief. Ook collega's die aan het begin nogal sceptisch stonden tegenover de proactieve cirkel, zegden te geloven in de mogelijkheden

en mogelijke positieve effecten ervan. Zo wordt de methodiek ook toegepast op de school van het zoontje van een collega, en zij zegt daar positieve effecten van te ondervinden op haar zoontje, onder andere op zijn gevoel van eigenwaarde.

Ik voelde mij gesteund door het team. Op het eerstvolgende IB-overleg deed ik het voorstel om de proactieve cirkel te introduceren bij de jongeren op de eerstvolgende bewonersvergadering. Ik legde de vraag nog eens voor aan de aanwezige opvoeders, of zij vonden dat de methodiek dagelijks zou kunnen toegepast worden, of eerder wekelijks, tijdens de bewonersvergadering bijvoorbeeld. De meeste opvoeders waren bereid om de methodiek dagelijks uit te proberen, maar er waren nog enkele bedenkingen. Ik stelde voor om de eerste communicatieregel – geen feedback op feedback – weg te laten omdat ik ondervonden had dat daar veel onduidelijkheid over was bij het team, en het dus voor de jongeren te moeilijk zou zijn. De opvoeders gingen daar niet mee akkoord. Zij vonden dat de eerste regel moest behouden blijven, maar dat die misschien anders geformuleerd kon worden. Eén van de opvoeders had nog de bedenking dat er door de eerste regel geen mogelijkheid is voor een discussie, terwijl ze vindt dat dat ook zou moeten kunnen. Ik leg uit dat het juist de bedoeling is van de proactieve cirkel dat het geen discussie wordt, het komt er vooral op neer om naar elkaar respectvol te kunnen luisteren. De proactieve cirkel kan wel een goede aanleiding zijn voor een discussie. De teamverantwoordelijke geeft mij daarin gelijk en herhaalt nog eens dat zij er voorstander van is om de proactieve cirkel als methodiek dagelijks toe te passen. Ze stelt voor om de methodiek de komende weken dagelijks toe te passen, ermee te oefenen met de jongeren, en op het volgende IB-overleg te evalueren. Ze vraagt mij om alles duidelijk op papier te zetten voor de opvoeders.

5.3.3.3 Besluit

Ik heb de goedkeuring gekregen van het team om de methodiek van de proactieve cirkel uit te werken en toe te passen met de jongeren. Ik neem alle feedback mee die ik gekregen heb en denk na hoe ik concreet de proactieve cirkel ga introduceren bij de jongeren.

5.3.4 *De proactieve cirkel introduceren bij de jongeren*

5.3.4.1 Introductie op de bewonersvergadering

De bewonersvergadering wordt in het jongerenhuis wekelijks op maandag gehouden, opgesplitst per leeftijd. Eerst gaat de bewonersvergadering van de -12 jarigen door. Meestal is dat rond 18u30, wanneer alle -12 jarigen beneden zijn nadat ze na het avondeten hun pyjama zijn gaan aandoen en sommigen gedoucht hebben. De bewonersvergadering met de +12 jarigen begint om 19u. Normaal gezien is er 'kameruur' voor de +12 jarigen van 18u30 tot 19u30, maar op maandagavond duurt het maar tot 19u omdat er dan bewonersvergadering is. Alle jongeren worden verwacht om deel te nemen, maar ze zijn niet verplicht. De meeste jongeren volgen meestal wel de vergadering mee.

- De bewonersvergadering van de -12 jarigen

Ik heb die dag de bewonersvergadering van de -12 jarigen geleid. Eén van de begeleiders op dienst heeft deze mee gevolgd. Normaal gezien wordt aan de jongeren gevraagd om op een blad papier hun hand te omtrekken met een stift of kleurpotlood. In elk van de vingers moeten ze het antwoord schrijven op enkele vragen:

- Duim: wat doe ik graag?
- Wijsvinger: waar moet ik op letten?
- Middenvinger: waar houd ik niet van?
- Ringvinger: waar ben ik trouw aan? (wat wil ik graag behouden?)
- Pink: wat maakt mij klein? (waar ben ik bang van?)

Figuur 3: voorbeeld van een 'hand' gemaakt door een -12 jarige op de bewonersvergadering

Daarna mogen de jongeren één voor één zeggen wat ze opgeschreven hebben, en wordt ook gevraagd welke activiteit ze willen doen op woensdagnamiddag, en om de twee weken mogen ze ook het achttuurtje voor woensdagavond kiezen.

Deze keer heb ik gezegd aan de jongeren dat we de bewonersvergadering eens anders gingen doen. Ik zeg dat ik hen enkele vragen ga stellen, gelijkaardig aan de vragen die de jongeren anders moeten opschrijven in het hand dat ze getekend hebben. Iedereen mag de vraag om beurt beantwoorden. Ik zeg dat er wel vijf regels zijn waar ze zich moeten aan proberen te houden. Ik leg de regels uit. De jongeren hebben geen verdere vragen, en ik begin met de eerste vraag: "Wat doe jij heel graag?". Vervolgens stel ik nog de vragen "Wat doe je niet graag?", "Noem iets waarvan je van jezelf vindt dat je er goed in bent", "Noem iets waarvan je zelf vindt dat je het niet goed kan", "Welke activiteit zou jij woensdagnamiddag willen doen?", en "Wat zou jij woensdag willen eten voor achttuurtje?"

Het verliep nog een beetje onwennig, zowel voor mij als voor de jongeren. Ik merkte dat één van de jongeren, die vaak moeite heeft om zich te concentreren, het wel nog leuk vond om de vragen te beantwoorden en het woord te krijgen, maar hij had het ook moeilijk om geen commentaar te geven op wat de anderen zegden. Ik heb hem er telkens op gewezen, en hij reageert er nog positief op en stopt met commentaar te geven als ik er hem op wijs. Even later lijkt hij het alweer vergeten en doet het weer. De andere jongeren houden zich wel goed aan de regels.

Op het einde van de vergadering zeg ik aan de jongeren dat we dit deze week vaker gaan doen, namelijk tijdens het tafelgesprek en na de activiteiten. De jongeren zeggen dat het goed is.

- De bewonersvergadering van de +12 jarigen

De bewonersvergadering van de +12 jarigen is het onderwerp van het eindwerk van een andere studente. Zij heeft enkele aanpassingen gedaan in de structuur en inhoud daarvan. Omdat dit voor de jongeren nog redelijk nieuw is, heb ik ervoor gekozen om eerst de bewonersvergadering te doen zoals de jongeren het nu gewoon zijn. We hebben de bewonersvergadering afgesloten met de proactieve cirkel. Het nadeel daarvan was dat de aandacht van de jongeren al afgenomen was. Ik heb dat ook benoemd en de jongeren

gemotiveerd om toch nog even aandachtig te zijn. Ik heb niet alle vragen die ik voorbereid had, gesteld, omdat ik vreesde dat het dan te lang zou duren. Nadat ik ook aan hen de principes en communicatieregels heb uitgelegd, heb ik hen de volgende vragen voorgelegd: “Noem iets waarvan je van jezelf vindt dat je er goed in bent”, “Noem iets waarvan je zelf vindt dat je het niet goed kan”. Ik heb bewust dezelfde vragen gebruikt als bij de -12 jarigen. Dit heb ik zo gedaan omdat het gedurende de rest van de week de bedoeling is dat de cirkel geoefend wordt, onder andere tijdens het tafelgesprek. De jongeren eten per leefgroep, die verticaal en gemengd samengesteld zijn. De methodiek moet dus toepasbaar zijn in een groep met zowel -12 - als +12 jarigen. Als afsluiter stelde ik de vraag “Van welk liedje wordt jij goedgezind?”, om met iets positief te eindigen.

Eén van de jongeren was die dag nogal druk, maar op een positieve, bijstuurbare manier. Hij werkte wel goed mee. Maar hij moest ook vaak lachen, en ik heb hem er een paar keer op moeten wijzen dat hij zich niet aan de regels hield. Maar ik deed dit op een luchtige manier, ik zei bijvoorbeeld dat de -12 jarigen zich veel beter aan de regels konden houden dan hen, waar hij om moest lachen, maar hij probeerde er dan toch ook op te letten. Achteraf zei die jongere dat hij het wel plezant vond om te doen. Ik had als voorwerp de armband van de begeleidster die de vergadering leidde, laten rondgaan. Ik merkte dat dit voor een andere jongere toch een vorm van veiligheid creëerde. Hij heeft er soms moeite mee om zijn mening te verwoorden, en liet terwijl hij aan het woord was de armband over de tafel rollen. Zo kon hij zijn ogen daarop richten en hoefde hij de anderen niet aan te kijken.

5.3.4.2 Oefenen van de proactieve cirkel tijdens een testperiode

Ik heb voor het team van opvoeders een document¹⁵ opgesteld, met meer uitleg over de concrete uitwerking van de methodiek van de proactieve cirkel. De bedoeling is dat zowel tijdens ieder tafelmoment als op zoveel mogelijk andere momenten, zoals bijvoorbeeld na een activiteit, de proactieve cirkel uitgevoerd wordt. Zo kunnen zowel de jongeren als de opvoeders vertrouwd raken met de methodiek. Na een week zal dit geëvalueerd worden.

Zelf heb ik de methodiek een aantal keren kunnen uitproberen tijdens mijn diensten, die ik ondertussen alleen deed. Mijn ervaringen ermee zijn positief. Eén van de jongeren vroeg zelf een aantal keren om een ‘rondje’ te doen. De communicatieregels hebben de hele week op een bord in de leefgroepen gehangen.

Ik had die week M2 dienst en deed de dagbesteding in de namiddag met twee -12 jarigen die op dat moment niet naar school gingen. Ik heb met hen na iedere maaltijd en activiteit een ‘rondje’ gedaan en heb het gevoel dat zeker deze twee jongeren snel vertrouwd raakten met de methodiek. Ik heb hen onder andere de vraag gesteld wat ze tot nu toe het leukst vonden wat ze al gedaan hebben sinds ze in het Jongerenhuis verblijven. De ene jongen zei dat dat het bowlen was, dat we vorige woensdag gedaan hadden. De andere jongen zei dat het leukste nog moest komen voor hem, als we met een hond uit het asiel zouden gaan wandelen. Dat heb ik met hen later die week dan ook nog gedaan. Andere vragen die ik gesteld heb, waren redelijk eenvoudig, zoals “Wat vond je van de activiteit?”. Ook tijdens tafelmomenten met de hele leefgroep heb ik de proactieve cirkel telkens gedaan. Daar heb ik ook eerder eenvoudige vragen gesteld, zoals “Van welk liedje word jij vrolijk?”, of “Wat vond je het leukste moment van de dag?”. De jongeren deden goed mee. Ik moet ook wel zeggen dat de sfeer in de groep op dat moment redelijk goed was. Er waren weinig incidenten, maar ook niet zo veel jongeren in huis.

Ook de andere begeleiders hebben de proactieve cirkel uitgeprobeerd, bij elk tafelmoment. De ervaringen waren in het algemeen ook positief. Ik kreeg te horen dat sommige jongeren er zelf naar vroegen om een rondje te doen, en bijvoorbeeld al een voorwerp uitkiezen om ermee aan de slag te gaan. De indruk was ook dat de meeste jongeren het wel leuk vinden om eens aan het woord te zijn terwijl de anderen luisteren. Maar niet alle ervaringen waren

---

¹⁵ Zie bijlage 7

even positief. Eén van de opvoeders vond het bijvoorbeeld moeilijk om telkens een vraag te bedenken. Ik kom verder nog terug op de feedback van het team in de evaluatie.

5.3.4.3 Besluit

Het is redelijk vlot gegaan om de methodiek van de proactieve cirkel te introduceren bij de jongeren. Ik denk dat het ook een ideaal moment was om dit te doen. Er waren net een aantal jongeren vertrokken uit het Jongerenhuis, waardoor er maar een kleine groep jongeren in huis was. Bovendien was er een redelijk goede sfeer in de groep, er waren geen grote spanningen. Daardoor is de introductie ook wel rustig verlopen.

5.3.5 *De ervaringen van Stappen vzw met de proactieve cirkel*

Eén van de begeleiders zei mij dat ze het jammer vond dat men vanuit Stappen niet meer informatie kon geven over het werken met de proactieve cirkel. Ze heeft zelf nog bij Stappen gewerkt, en ze spoorde mij aan om toch nog eens contact te nemen. Ze geloofde dat zij ons wel waardevolle informatie zouden kunnen geven, aangezien ze ervaring hebben met het werken met de proactieve cirkel in leefgroepen. Toen zij er werkte, werd er in Stappen nog niet met de proactieve cirkel gewerkt.

Ik heb geprobeerd om nog eens telefonisch contact te nemen met de pedagogisch verantwoordelijke van Stappen. Ik stelde mijzelf voor, verwees naar de E-mail die ik gestuurd had over herstelgericht werken, en vroeg of ik toch nog enkele specifieke vragen mocht stellen over de proactieve cirkel. De pedagogisch verantwoordelijke vroeg mij om mijn vragen via mail door te sturen. Enkele dagen later kreeg ik antwoord van de verantwoordelijke van de leefgroepenwerking¹⁶. Daaruit blijkt dat er toch heel wat verschillen zijn in de uitwerking van de proactieve cirkel door Stappen.

5.3.5.1 Verschillen

Het eerste verschil met het Jongerenhuis is de samenstelling van de groep. De doelgroep van Stappen zijn meisjes van 14 tot 18 jaar. Er worden dagelijks twee rondes gedaan, een eerste vlak na het avondeten, en een afsluitronde voor het slapengaan. Alle bewoners gaan er op hetzelfde uur slapen, om 22u. In het Jongerenhuis gaan de jongeren op een verschillend uur slapen, afhankelijk van hun leeftijd. Dat maakt een tweede rondje voor het slapengaan natuurlijk iets moeilijker. Er worden bij Stappen alleen geplande rondes gedaan wanneer de begeleiders dubbel op dienst staan. In het Jongerenhuis staan de begeleiders steeds dubbel op dienst, behalve tijdens de vroeg- en nachtdienst en tijdens het weekend, als er minder dan vijf jongeren in huis zijn. In het Jongerenhuis kan er in principe ook wel een rondje gedaan worden als een begeleider alleen op dienst staat. Het verschil ligt in het feit dat bij Stappen een rondje langer duurt. Er wordt steeds gewerkt met een opener en afsluiter, en ook een middenstuk waarin meestal praktische zaken besproken worden. Bij de toepassing van de proactieve cirkel in het Jongerenhuis, werd er telkens maar één vraag gesteld. De kans dat je als begeleider dan onderbroken wordt, door bijvoorbeeld een telefoontje, is zo natuurlijk veel kleiner. De bedenking die ik maak, is dat de inhoud zo ook veel beperkter is. Er wordt maar één vraag gesteld, die meestal luchtig is van inhoud, en waarbij geen relevante thema's worden besproken voor het groepsgebeuren. De manier waarop er in Stappen met de proactieve cirkel gewerkt wordt, lijkt mij dus wel interessant. Maar dan moet ook verder nagedacht worden over de vorm. Een ander verschilpunt, is dat er bij Stappen niet expliciet gebruik gemaakt wordt van de communicatieregels, zoals ze bij Columbus wel doen. De verantwoordelijke van de leefgroepenwerking is wel van mening dat ze meer discipline zouden moeten tonen in het hanteren van deze regels. Hij stelt voor om de jongeren zelf enkele regels voorop te laten

---

¹⁶ Zie bijlage 8

stellen die zij zelf belangrijk vinden. Nog een verschil is dat er geen *talking piece* gebruikt wordt. Daar zijn ze vanaf gestapt. De winst zit volgens de contactpersoon van Stappen in inspraak voor de jongeren, op voorwaarde dat elke vraag van de jongeren serieus genomen wordt. Zij nemen elke vraag mee naar het team, en koppelen het antwoord terug naar de jongeren. Er wordt bij Stappen een beloning gekoppeld aan het op tijd klaar zitten voor het rondje en opruimen achteraf. Een rondje wordt meestal gehouden op een vaste locatie, buiten de leefgroep. De tip wordt nog meegegeven om het rondje niet aan tafel te houden, maar gewoon op stoelen of krukjes in een kring. In het Jongerenhuis is er echter niet veel extra ruimte. Ik denk niet dat het mogelijk is om het rondje buiten de leefgroep te houden, omdat daar eenvoudigweg geen ruimte voor is.

5.3.5.2 Gelijkenissen

Er zijn toch ook enkele gelijkenissen. De proactieve cirkel wordt ook dagelijks toegepast. De samenstelling van de groep is dan wel anders, maar de problematieken van de jongeren in Stappen en het Jongerenhuis zijn gelijkaardig. En de proactieve cirkel wordt er gebruikt binnen de leefgroepenwerking.

5.3.6 Conclusie

Mijn ervaring met de introductie van de proactieve cirkel bij het team en de jongeren is positief. Doordat de teamverantwoordelijke er ook achter staat, en voorstander is om de methodiek dagelijks toe te passen, voelde ik mij erg gesteund. Ik denk dat ik ook de rest van het team voldoende heb kunnen motiveren om de methodiek uit te proberen. Hierbij heb ik mij vooral gebaseerd op hoe de methodiek toegepast wordt door Columbus vzw. Achteraf integreerde ik dit met de ervaringen van Stappen vzw, die de principes niet zo strak hanteren. Dit alles neem ik mee in de evaluatie van het hele project.

6 EVALUATIE

6.1 FEEDBACK VAN DE JONGEREN

Op de eerstvolgende bewonersvergadering werd de mening van de jongeren gevraagd. Ik was die dag niet op dienst, dus hebben andere begeleiders dat gedaan.

Bij de -12 jongeren waren de reacties overwegend positief. De opmerking die zij maakten, is dat het tijdens een tafelmoment soms behoorlijk druk kan zijn. Ze dachten dat het misschien beter zou zijn om een rondje te doen voor het slapengaan, als ze samen in pyjama in de leefgroep zitten met alle -12 jarigen.

Mijn eigen ervaringen met de -12 jarigen waren ook positief. Ik had de proactieve cirkel tijdens de testperiode zelf het vaakst gedaan met -12 jarigen. Eén jongen was er bijzonder enthousiast over. Hij kwam zelf regelmatig met de vraag om een rondje te doen, of zocht zelf al een voorwerp uit om door te geven in de kring. Ook de andere -12 jarigen vonden het volgens mij wel leuk om eens hun mening te kunnen geven. Ze namen het serieus, en dachten na voor ze hun mening gaven.

De +12 jongeren staan echter minder positief tegenover de methodiek van de proactieve cirkel. Ze hebben kritiek geuit op het formele karakter van de regels. Maar al bij al zagen ze wel het nut in van die regels, en vinden die op zich wel nog goed. De begeleider op dienst die die dag de bewonersvergadering geleid heeft, zei mij erbij dat de jongeren nogal slechtgezind waren, en ze de indruk had dat ze daarom tegenwerkten.

Het zou ook wel kunnen dat er voor de +12 jongeren momenteel geen echte meerwaarde zit in de methodiek. Volgens de contactpersoon van Stappen vzw is dat een belangrijk element. De meerwaarde kan zitten in participatie. Daarvoor zouden volgens mij nog enkele veranderingen moeten gebeuren in de uitwerking van de methodiek. Wanneer de jongeren er meer vertrouwd mee zijn, kan die gebruikt worden om meer relevante thema's te bespreken in de groep, zoals de groepssfeer of onderlinge spanningen.

6.2 FEEDBACK VAN HET TEAM

Op het IB-overleg de daaropvolgende dag werd de testperiode geëvalueerd door het team van opvoeders. Er werd vooral positieve feedback gegeven. De opvoeders zien er de meerwaarde van in, en hebben de indruk dat de jongeren het ook wel positief ervaren. Maar de opvoeders vonden dat de testperiode nog te kort geweest was om de methodiek van de proactieve cirkel al te kunnen evalueren. Iedereen zag het zitten om de methodiek daarom nog verder uit te testen. Men had het gevoel dat deze momenteel nog niet eigen gemaakt is door het Jongerenhuis, en dat daar nog tijd voor nodig is.

Er was ook negatieve feedback. Eén begeleider vindt het niet gemakkelijk om telkens een vraag te bedenken op het einde van een tafelmoment. Andere begeleiders zegden daar minder problemen mee te hebben, en gaven enkele voorbeelden van vragen die zij gesteld hebben. Dat zijn eenvoudige vragen, zoals "wat vond je van het eten?" of "in welk land zou jij graag willen wonen?". Eén begeleider had ook eens de vraag gesteld "Geef een positief kenmerk van jouw linkerbuur" – wat al een iets moeilijkere vraag is – maar ook deze vraag hebben de jongeren op een respectvolle manier kunnen beantwoorden.

Een andere bedenking die gemaakt werd, is dat het vaak druk kan zijn tijdens een tafelmoment. Aangezien de -12 jongeren ook zelf voorgesteld hebben om de proactieve cirkel op een later moment op de avond te doen, werd dit voorstel ook voorgelegd aan de andere teamleden. Niet iedereen deelt deze ervaring, sommigen vinden dat het ook een goede manier kan zijn om rust te brengen. Er wordt besloten om het voorlopig zo te houden, en de proactieve cirkel bij ieder tafelmoment te doen. Daarnaast kan die ook op andere momenten gedaan worden, zoals voor het slapengaan of na een activiteit.

Ik legde de informatie die ik nog gekregen had van Stappen ook voor aan het team. Ik stelde voor om samen met de jongeren communicatieregels op te stellen, die voor de jongeren het belangrijkste zijn, zoals men bij Stappen gedaan heeft. Maar daar ging het team niet mee akkoord. Men vond dat het niet nodig is om de jongeren te laten discussiëren over de regels. Zeker bij de -12 jongeren wordt betwijfeld of zij dat wel kunnen. De begeleiders vinden dat de regels goed en duidelijk zijn, en verkiezen het om deze te behouden.

6.3 CONCLUSIE

Met de invoer van de proactieve cirkel is nog maar een kleine stap gezet in de richting van herstelgericht werken. Een eerstvolgende stap is dat de methodiek van de proactieve cirkel eigen gemaakt wordt aan het Jongerenhuis. Daarvoor zal deze nog verder moeten toegepast worden, en na een bepaalde tijd ook weer geëvalueerd worden. Het is nu aan de begeleiders van het Jongerenhuis om ervoor te zorgen dat de methodiek niet verwatert, maar integendeel een doorleefde methodiek wordt.

Maar er zijn nog veel stappen te zetten om echt van herstelgericht werken te kunnen spreken. Ook dit ligt in handen van het team. Ik heb gemerkt dat er zeker interesse is om meer herstelgericht te werken. Maar daarvoor is nog werk aan de winkel. Volgens van Alphen (2012) is herstelgericht werken geen project, en eigenlijk ook geen methode. Eerder is het een houding, een manier van zijn. Volgens hem zijn het niet enkel de begeleiders die moeten veranderen, maar wel de houding van de gehele voorziening. Herstelgericht werken vraagt een omschakeling. Met de invoer van de proactieve cirkel kan deze omschakeling in gang gezet zijn, maar het is zoals gezegd nog maar een kleine stap geweest.

7 BESLUIT

Herstelgericht werken is in opmars. Het herstelgerichte kader heeft in de gerechtelijke sector al zijn verdienste bewezen. Ook in andere sectoren is er al sprake van positieve effecten door de invoer van herstelgerichte methodieken. Herstelgericht werken wordt ook wel omschreven als het nieuwe paradigma in de sociale wetenschappen. Er wordt vertrokken van uitgangspunten, die lijnrecht staan tegenover het bestraffings- en het heropvoedingsmodel. Anders dan in deze twee laatste modellen, staan in het herstelmodel het slachtoffer en de aangerichte schade centraal. De schade is vaak meer dan enkel materiële schade. Schade aan relaties is er altijd, en deze treft alle betrokkenen. In het herstelgerichte kader wordt er sterk ingezet op onderlinge relaties. De context wordt er steeds bij betrokken. Er wordt uitgegaan van de eigen krachten en sterktes van alle betrokkenen. Het herstelgerichte kader sluit dan ook aan bij een benadering gebaseerd op sterktes in plaats van op tekortkomingen.

De resultaten van het beperkte onderzoek dat al gedaan is naar herstelgericht werken in de bijzondere jeugdzorg, zijn veelbelovend. Er is sprake van tal van positieve effecten, zoals een beter leefklimaat en de ontwikkeling van sociale vaardigheden. Zowel begeleiders als jongeren getuigen van positieve effecten. Maar onderzoek toont ook dat er meer nodig is dan enkel de invoer van herstelgerichte methodieken. Er is een hele verandering in de cultuur van de voorziening noodzakelijk.

De voorwaarden om herstelgericht te kunnen werken, werden getoetst bij het Jongerenhuis. Daaruit kon besloten worden dat er in het Jongerenhuis herstelgericht gewerkt zou kunnen worden. De bestaande methodieken van conflicthantering en preventie sluiten gedeeltelijk aan bij het herstelgericht werken. Maar er werden ook enkele bedenkingen geformuleerd. Zo is het nu meestal zo dat een herstelactie na een incident opgelegd wordt door de begeleiders aan de jongere. Indien er herstelgericht zou gewerkt worden, zou men de jongere zelf moeten laten nadenken over hoe de schade kan hersteld worden, en is het de bedoeling dat de jongere zelf met een voorstel komt. In de reflectieopdracht die jongeren soms krijgen na een incident, staan vragen die herstelgericht zijn. Deze reflectieopdracht wordt echter niet altijd opgevolgd met de jongere.

Vervolgens ging ik op zoek naar een manier om herstelgericht werken in te voeren in het jongerenhuis. Ik nam contact met andere voorzieningen waar herstelgericht gewerkt wordt. Bij Hadron wordt sterk herstelgericht gewerkt, wat verankerd zit in hun visie. Mijn bedenking daarbij is, dat er bij Hadron daarvoor meer middelen ter beschikking zijn, zoals een projectmedewerker die kan optreden als neutrale bemiddelaar. Ik werd daarnaast geconfronteerd met het feit dat de medewerkers bij Hadron een opleiding gevolgd hebben om een herstelgericht kader in te voeren. Deze mogelijkheid is er in het Jongerenhuis momenteel niet. In overleg met mijn mentor besloot ik om mij in de eerste plaats te richten op het proactieve gedeelte van herstelgericht werken. Het lijkt mij zinvol om eerst te werken aan een herstelgericht klimaat alvorens herstelgerichte methodieken te gaan toepassen.

Met Columbus vzw nam ik contact om meer te weten te komen over de methodiek van de proactieve cirkel. Daar kreeg ik veel praktische informatie mee, en concrete tips om met de proactieve cirkel aan de slag te gaan. Een eerste en belangrijke stap was de voorstelling van de proactieve cirkel aan het team. De reacties waren overwegend positief. De bedenkingen die er waren, nam ik mee in de verdere uitwerking. De volgende stap was de voorstelling van de methodiek aan de jongeren. Ook dit liep behoorlijk vlot. Zoals gezegd, was er op dat moment een kleine groep jongeren in het Jongerenhuis, waarbij de groeps sfeer eerder rustig was. Het was dus een ideaal moment om de methodiek in te voeren en uit te proberen.

Na een testperiode werd feedback gevraagd aan de jongeren en het team. De reacties van de jongeren waren verdeeld. De -12 jarigen reageerden positief, terwijl de +12 jarigen kritischer waren.

Tekortkomingen, aanbevelingen

Een aanbeveling die ik zou doen, is om de inhoud en vorm van de proactieve cirkel toch aan te passen naar het voorbeeld van Stappen, zodat het meerwaarde kan zijn voor de jongeren.

Het is nog maar een kleine stap die gezet is in de richting van herstelgericht werken. Een grote tekortkoming is dat er te weinig tijd was. Sowieso zal de invoer van een herstelgericht klimaat nog veel tijd en inspanningen vragen. Een klimaat verander je immers niet op één dag.

Er kan beroep gedaan worden op de expertise van Steunpunt Jeugdhulp. Deze bieden voorzieningen die dat wensen ondersteuning aan bij de invoer van een herstelgericht klimaat.

Herstelgericht werken zou geïntegreerd kunnen worden in de bestaande visie. Echter, het Jongerenhuis is recent een fusie aangegaan met OBC De Waai. Er is sprake van dat de huidige visies van beide voorzieningen zullen herschreven worden in een overkoepelende visietekst. Dit zou aan de ene kant de ideale gelegenheid zijn om dit vanuit een herstelgericht kader te herschrijven. Aan de andere kant zal er misschien niet gekozen worden voor dergelijke verandering, maar zal men eerder trachten om het beste van beide bestaande visies te integreren.

BIBLIOGRAFIE

- Agentschap Jongerenwelzijn (2012). *Onderzoek naar werkzame methodieken binnen de bijzondere jeugdbijstand ter continuering van de hulpverlening die door agressie bedreigd wordt*. Onderzoeksrapport in opdracht van de Vlaamse Overheid.
- Burssens, D. & Vettenburg, N. (2008). "Herstelgericht groepsoverleg in de Vlaamse schoolcontext", *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 3-4(2008)9, 176-180.
- Choi, J.J., Bazemore, G. & Gilbert, M.J. (2012). "Review of research on victim's experience in restorative justice: Implications for youth justice", *Children and Youth Services Review*, 34(2012), 35-42.
- Ferwerda, H. & van Leiden, I. (2012). *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*. Arnhem, Bureau Beke.
- Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn, Garant.
- Hopkins, B. (2008). *Restorative approaches in residential child care*. London, National Children's Bureau.
- Kelly, R. (2013). "Making Circles, Making Peace", *Relational Child and Youth Care Practice*, 26(2013)4, 74-76.
- Ligand (2013). *De proactieve cirkel: een preventief antwoord op toenemend probleemgedrag*. Uit: vorming Ligand over de proactieve cirkel.
- Littlechild, B. & Sender, H. (2010). *The introduction of restorative justice approaches in young people's residential units: A critical evaluation*. London, NSPCC
- Marshall, T. (1999). *Restorative Justice: An overview*. London, Home Office.
- Peeters, J. (2003). *Antisociale jongeren*. Antwerpen, Garant.
- Raes, L. (2011). *Kwaliteitshandboek vzw Jongerenhuis*. Gent, Jongerenhuis vzw.
- Steiner, M. & Johnson, M. (2003). "Using Restorative Practices in Group Treatment", *Reclaiming Children and Youth*, 12(2003)1, 53-57.
- Steunpunt Jeugdhulp (2011). *Verslag van project "herstelgericht werken in voorzieningen" 2011* (online). Brussel, Steunpunt Jeugdhulp. www.steunpuntjeugdhulp.be, geraadpleegd op 15/03/2014.
- Steunpunt Jeugdhulp (2012). *Herstelrecht in een pedagogische context* (online). Brussel, Steunpunt Jeugdhulp. www.steunpuntjeugdhulp.be, geraadpleegd op 02/03/2014.
- Van Alphen, M.F. (2012). *Incidenten op school als leermoment* (online). www.markusvanalphen.com, geraadpleegd op 05/04/2014.
- Van Alphen, M.F., & Klein Bog, B.F.J. (2008). *De Rol van Schaamte bij Herstelgericht Werken*. Lelystad, Inspiration Development.
- Vanfraechem, I. (2006). *Herstelgericht groepsoverleg: een constructief antwoord voor ernstige jeugddelinquentie*. Brugge, Die Keure.
- Van Holen, F. & Vanderfaeillie, J. (2010). Geweldloos verzet. Kiezen voor een waakzame en warme opvoeding. *Alert*, 4, 70-77.
- Wachtel, T. & McCold, P. (2001) *Restorative justice in everyday life*. In Strang, H. & Braithwaite, J. (Eds.) *Restorative justice and civil society*. Cambridge, Cambridge University Press, 114-129.
- Walgrave, L. (2000). *Met het oog op herstel. Bakens voor een constructief jeugdsanctierecht*. Leuven, Universitaire Pers Leuven.
- Walgrave, L. (2012). *Jeugddelinquentie in perspectief. Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak*. Mechelen, Kluwer.

Walgrave, L. & Vettenburg, N. (2006). *Herstelgericht groepsoverleg. Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*. Leuven, Lannoo.

Ward, T. & Langlands, R.L. (2008). "Restorative justice and the human rights of offenders: convergences end divergences", *Agression and Violent Behavior*, 13(2008), 355-372.

Willmott, N. (2007). A review of the use of restorative justice in children's residential care. London, National Children's Bureau.

www.jongerenhuis.be

BIJLAGEN

Overzicht

Bijlage 1: Vragenlijst opvoeders over de huidige aanpak van conflicten

Bijlage 2: E-mail naar Stappen vzw en Hadron

Bijlage 3: vragenlijst voorzieningen waar herstelgericht gewerkt wordt

Bijlage 4: Interview met Dirk Aelterman, teamverantwoordelijke Hadron

Bijlage 5: Interview met twee medewerkers van Columbus

Bijlage 6: Tussentijdse voorstelling eindwerk aan het team

Bijlage 7: Handleiding voor de opvoeders tijdens testperiode van de proactieve cirkel

Bijlage 8: E-mail van Stappen vzw in verband met de proactieve cirkel

Bijlage 1: Vragenlijst opvoeders over de huidige aanpak van conflicten

Beste opvoeders,

Zoals jullie weten ben ik momenteel bezig met mijn tweede stage in het Jongerenhuis.

Gezien het mijn laatste jaar is van de opleiding 'bachelor in de orthopedagogie' ben ik ook bezig met het schrijven van een bachelor proef. Het onderwerp daarvan is herstelgericht werken. Ik ga op zoek naar een manier om herstelgerichte methodieken toe te passen in het Jongerenhuis.

In herstelgericht werken ligt de nadruk op de schade die veroorzaakt is ten gevolge van een incident. De reactie is niet om te straffen, maar om samen op zoek te gaan naar een manier om de aangerichte schade of het leed te herstellen.

Graag hoor ik ook jullie mening daarover. Daarom heb ik deze vragenlijst opgesteld. Zouden jullie zo vriendelijk willen zijn om deze in te vullen en mij terug te bezorgen? Dit mag anoniem zijn. Als jullie vragen of bedenkingen hebben, hoor ik die ook graag. Ik hoop dat ik op jullie enthousiaste medewerking mag rekenen!

Vriendelijke groeten,

Katrien De Bock

Vragenlijst herstelgericht werken

1. Welke soort conflicten of incidenten komen volgens jou het vaakst voor in het Jongerenhuis? (bijv. fysieke agressie, verbale agressie, pesterijen, vandalisme, conflicten tussen jongeren, conflicten tussen jongere en begeleider,...)
2. Hoe pak jij dergelijke conflicten of incidenten meestal aan? Werkt deze aanpak volgens jou? Waarom wel of waarom niet?
3. Zou jij bereid zijn om bij conflicten herstelgerichte methodieken te gebruiken, zoals een herstelgesprek¹⁷?
4. In welke situaties zou er volgens jou gebruik gemaakt kunnen worden van een herstelgesprek? In welke situaties niet? Waarom?

Bedankt voor jouw medewerking!

---

¹⁷ Dit is een gesprek tussen alle betrokkenen bij een incident, waarbij aan iedereen gevraagd wordt naar de gevoelens en gedachten tijdens en na het incident, en waarbij men gezamenlijk tot een oplossing komt om de aangerichte schade te herstellen.

Bijlage 2: E-mail naar Stappen vzw en Hadron

Beste,

Ik ben studente bachelor in de orthopedagogie aan de Hogeschool Gent.

Momenteel loop ik stage in OOC het Jongerenhuis te Gent. Ik ben er ook bezig met het uitwerken van een bachelor proef rond herstelgericht werken.

Op de website van Steunpunt Jeugdhulp las ik dat herstelgericht werken ook in Stappen vzw werd ingevoerd.

Ik zou graag meer weten over hoe dat concreet wordt aangepakt.

Zou ik eventueel kunnen langskomen om daar enkele vragen over te stellen?

Of zou u anders zo vriendelijk willen zijn om de vragen in bijlage te beantwoorden en terug te sturen naar dit mailadres?

Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Met vriendelijke groeten,

Katrien de Bock

Dag Katrien,

Wij werken niet vanuit een expliciet kader herstelgericht werken, maar werken wel sterk herstelgericht.

Binnen elk conflict neemt herstel een plaats in.

Methodisch wordt dit ondersteund door de dagelijkse pro actieve cirkels.

Maar het belangrijkste is dat bij elk conflict herstel, in gelijk welke vorm, daar een vast onderdeel van is. Dat kan gaan van het bakken van een taart tot een staptocht of ervaringsgerichte activiteit met alle betrokkenen.

Ik en mijn collega's hebben de komende tijd echter een heel gevulde agenda waardoor we nu niet ingaan op externe vragen zoals jouw vraag.

Vriendelijke groeten,

Maarten

Maarten Floré | pedagogisch verantwoordelijke

vzw begeleidingscentrum Stappen
Westveldstraat 1 | 9040 Sint-Amandsberg
T 09/228.26.57 | F 09/228.81.31
maarten.flore@stappenvzw.be | www.stappenvzw.be

Beste,

Ik ben studente bachelor in de orthopedagogie aan de Hogeschool Gent. Momenteel loop ik stage in OOOO het Jongerenhuis te Gent. Ik ben er ook bezig met het uitwerken van een bachelor proef rond herstelgericht werken.

Op de website van Steunpunt Jeugdhulp las ik dat herstelgericht werken ook in Hadron vzw werd ingevoerd.

Ik zou graag meer weten over hoe dat concreet wordt aangepakt.

Zou ik eventueel kunnen langskomen om daar enkele vragen over te stellen?

Of zou u anders zo vriendelijk willen zijn om de vragen in bijlage te beantwoorden en terug te sturen naar dit mailadres?

Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Met vriendelijke groeten,

Katrien de Bock

Dag Katrien,

Ik wil wel wat tijd vrij maken om met jou de vragenlijst eens door te praten. Stel jij een afspraak voor? Bel me misschien eens op gsm.

Met vriendelijke groeten,

Aelterman Dirk

Teamverantwoordelijke VZW Hadron – Afdeling De Betsberg

Meerstraat 34

9860 Oosterzele

0498 /91.65.74

09/362.59.88

Fax 09/363.09.88

Bijlage 3: vragenlijst voorzieningen waar herstelgericht gewerkt wordt

Vragen over herstelgericht werken in de bijzondere jeugdzorg

1. Wordt er in uw voorziening nog steeds gebruik gemaakt van herstelgerichte methodieken?

2. Hoe hebben jullie het concreet aangepakt om een herstelgericht klimaat te realiseren?

3. In welke situaties wordt er herstelgericht gewerkt? Kan u voorbeelden geven?

4. Welke vormen van herstelgericht werken gebruiken jullie voornamelijk?
  - Herstelgesprek
  - Informele herstelgerichte gesprekken
  - Bemiddeling
  - Herstelgericht groepsoverleg
  - Preventieve strategieën
  - Andere: .....
  - .....

5. Wat zijn uw ervaringen met herstelgericht werken?

6. Heeft u nog tips om herstelgericht werken in te voeren in een voorziening voor bijzondere jeugdzorg

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Bijlage 4: Interview met Dirk Aelterman, teamverantwoordelijke Hadron

Hadron heeft deelgenomen aan de vorming van Steunpunt Jeugdhulp in 2011 over herstelgericht werken. Wordt er in uw voorziening nog steeds gebruik gemaakt van herstelgerichte methodieken?

Ja. Er wordt bij ons nog altijd gewerkt vanuit een herstelgericht kader.

Hoe hebben jullie het concreet aangepakt om een herstelgerichte aanpak in te voeren?

We zijn begonnen met het uitschrijven van een visietekst. Daarvoor hebben we verschillende bronnen geraadpleegd over herstelgericht werken. Van daaruit hebben wij als team onze eigen visie opgebouwd, over wat wij in Hadron verstaan onder herstel en herstelgericht werken. Ook de methodieken die we gebruiken, staan daarin uitgeschreven.

Hebben de opvoeders een vorming gekregen rond herstelgericht werken?

Neen. Er zijn maar enkele medewerkers die de vorming gevolgd hebben, maar alle pedagogische medewerkers hebben wel de visietekst gelezen, en deze wordt ook gedragen door het hele team.

Welke methodieken van herstelgericht werken gebruiken jullie?

Wij gebruiken verschillende methodieken. Ten eerste zijn er de time out projecten in De Zande, bij gevallen van fysieke agressie. Daar wordt altijd een herstelgerichte actie aan gekoppeld. De jongeren worden voor 14 dagen op time out gestuurd. Eerst gebeurt daar de intake. Aan de helft van de time out is er een uitwisselingsgesprek, waar er al gekeken wordt wat de jongere kan doen om de schade te herstellen, maar ook waaraan er in Hadron kan gewerkt worden. Op het einde worden de gemaakte afspraken op papier gezet.

Als tweede methodiek zijn er de herstelkaarten. Die worden in de leefgroep gebruikt bij conflicten tussen jongeren of tussen jongere en begeleider. Er is een slachtoffer- en een daderkaart. Daarop staan herstelgerichte vragen die een begeleider samen met een jongere overloopt in een individueel gesprek met de dader en het slachtoffer, ofwel met beide samen. Als het een conflict binnen de perken is, kan een opvoeder bemiddelen. Maar anders wordt er een neutrale bemiddelaar bijgehaald, zoals de projectmedewerker, die ook de time outs begeleidt. Soms wordt ook gewoon aan een jongere gevraagd om zijn antwoorden op de herstelvragen op papier te zetten. Of als er een incident geweest is waarbij een incidentenrapport werd opgemaakt, geven we dat rapport soms aan de jongere met de vraag of hij er zijn eigen versie van de feiten in zijn eigen woorden onder wil schrijven.

Bij ernstigere conflicten maken we gebruik van herstelgericht groepsoverleg. Dat is dan ofwel een externe maatregel, die opgelegd wordt door de jeugdrechter. Het kan ook zijn dat een agressief conflict in de leefgroep intern wordt aangekaart bij de jeugdrechter. Dan kan er ook een HERGO opgelegd worden.

Maken jullie daarnaast ook gebruik van preventieve strategieën?

Daarvoor baseren we ons vooral op de theorie van 'non-violent resistance' (geweldloos verzet). Ook daarop is onze visie gebaseerd, en het hangt ook samen met het herstelgerichte kader. Als opvoeders vormen wij een autoriteitsnetwerk. We staan allemaal op één lijn, en dat wil niet zeggen dat het 'wij tegen zij' is, de opvoeders tegen de jongeren. Het gaat om een houding, dat we willen dat onze collega's met respect behandeld worden. Als een jongere een beledigende opmerking geeft aan mijn collega en ik hoor dat, dan zal ik ook optreden en duidelijk maken aan de jongere dat ik het niet waardeer dat hij mijn collega op zo een manier behandelt. Zo maken we duidelijk dat wij als opvoeders op één lijn staan, dat is het zogenaamde autoriteitsnetwerk.

Wat zijn uw ervaringen met herstelgericht werken? Merkt u positieve effecten?

Ja, zeker. Het heeft zowel de gasten als de begeleiders aan het denken gezet, over de gevolgen van het eigen handelen. Want met hun gedrag richten ze meer aan dan enkel materiële schade. Ook op relationeel en emotioneel gebied brengen ze schade toe. Herstelgericht werken in combinatie met geweldloos verzet brengt jongeren meer in contact met zichzelf, en met hun normen en waarden patronen. Ze leren om hun gevoelens te uiten en om gedrag los te koppelen van de persoon. Door herstelgericht te werken zet je in op de relatie.

Als een jongere bijvoorbeeld mijn GSM kapot maakt, dan herstelt hij de schade niet door mij enkel een nieuwe GSM te kopen. Want ik ben ook mijn SIM kaart kwijt, maar misschien ook foto's van dierbaren, en al mijn telefoonnummers. Dus de jongere heeft meer aangericht dan materiële schade, en leert zo stil te staan bij de gevolgen van zijn gedrag.

Komen de jongeren dan gemakkelijk zelf met een voorstel om de schade te herstellen?

Meestal is het moeilijk voor hen om zelf met een oplossing te komen. Vaak reageren ze onverschillig. Maar het zijn dan ook jongeren die al heel wat hebben meegemaakt. Daar is ieder gesprek een prikje in de laag eelt die ze over de jaren gekregen hebben. Maar mijn ervaring is dat, als je dagelijks prikt om de eelt er af te krijgen, dat op de lange duur ook wel werkt. De jongeren moeten ook de tijd krijgen om na te denken over het herstel. Herstel kan bijvoorbeeld zijn dat men een brief schrijft met verontschuldigungen, of een cake bakken voor het slachtoffer. Dat hoeft niets groots te zijn, het kan ook zijn dat dader en slachtoffer afspreken om samen een koffie te gaan drinken. Ze hoeven daarom nog niet te gaan praten, gewoon samen aan tafel tegenover elkaar kunnen zitten kan al genoeg zijn. Soms wordt er ook een herstelgericht project uitgevoerd. We hebben in de voorziening bijvoorbeeld een tandem, waarmee op tandemtocht kan gegaan worden. Waar het om gaat bij herstel, is dat het een teken van verzoening is. De jongeren worden ook aangesproken op hun verantwoordelijkheid, wat positieve effecten teweeg kan brengen.

Vormt een hechtingsproblematiek volgens u een probleem om herstelgericht te werken?

Bij heel wat van onze jongeren is er sprake van een hechtingsproblematiek. Op zich is dat geen reden om niet herstelgericht te werken. Zoals ik zei, zal je bij die jongeren vaak veel tijd nodig hebben, maar wij merken dat je met iedere jongere uiteindelijk kan bereiken dat hij of zij enig inzicht krijgt in het eigen handelen en er verantwoordelijkheid voor kan nemen, hoe beperkt dat dan soms ook mag zijn.

De jongeren in het Jongerenhuis zijn van zes tot achttien jaar oud, in tegenstelling tot de jongeren in Hadron, van vijftien tot achttien jaar. Denkt u dat dat een probleem vormt?

Neen, dat denk ik niet. Zij zijn ook in staat om stil te staan bij de gevolgen van hun eigen gedrag. Je moet het gewoon op hun niveau brengen. Dat moeten wij ook doen, het gesprek aanpassen aan het niveau van de jongere. Maar dat is dus goed mogelijk.

Heeft u verder nog tips om herstelgericht werken in te voeren?

De beste herstelgesprekken zijn kort. Anders blijven de jongeren er niet met hun aandacht bij, dus houd het kort en krachtig. Er kan ook non-verbaal gewerkt worden, bij jongeren die verbaal niet zo sterk zijn, bijvoorbeeld aan de hand van een agressiethermometer of door hen een collage te laten maken. De aanpak moet door het hele team gedragen worden, en er moeten handvaten gegeven worden om mee te werken, zoals de herstelkaarten. Het is ook niet zo dat er geen sancties meer mogen toegepast worden als men herstelgericht werkt. Wel is het zo dat een sanctie geen leed mag toevoegen. Dat is waar het in herstelgericht werken om draait.

Hartelijk bedankt voor uw tijd!

Bijlage 5: Interview met twee medewerkers van Columbus

Jullie hebben ervaring met herstelgericht werken. Ik ben vooral geïnteresseerd in hoe er concreet gewerkt wordt met de methodiek van de proactieve cirkels. Kunnen jullie mij daar meer uitleg bij geven? Wanneer wordt deze methodiek gebruikt en hoe?

De cirkel is een werkvorm waar wij vaak gebruik van maken binnen onze werking. Ten eerste is dat in ons werk met gezinnen. Het doel van Columbus is een positieve heroriëntering. We willen dat gezinnen allerlei zaken – positieve en negatieve – met elkaar kunnen delen op een existentieel niveau. Een conditie om dit te kunnen bereiken is het werken met de proactieve cirkel.

Onze eerste stap is de assessment. Dit is het voorbereidende gesprek op het cirkelgesprek. We gaan met alle betrokkenen apart zitten, en luisteren in eerste instantie naar de zorgen die zij hebben. In een volgend gesprek gaan we peilen naar de emoties, en in een laatste gesprek hebben we het over het eigen aandeel en de verantwoordelijkheid van iedere betrokkene. We peilen wat er nodig is om de situatie concreet te veranderen en welke concrete inzet daarbij gedaan wordt. Een tweede stap is dan dat we met alle betrokkenen gaan samenzitten in een cirkel. Daarbij is evenwaardige communicatie heel belangrijk. Ook als begeleider neem je een evenwaardige positie in. Kinderen en volwassenen communiceren met elkaar op een evenwaardig niveau. De condities voor het cirkelgesprek zijn onze communicatieregels. Die worden aan het begin van elk gesprek uitgelegd, en de principes hangen ook zichtbaar op in de ruimte waar de cirkelgesprekken meestal doorgaan.

Deze principes zijn:

1. Geen feedback op feedback
2. Elkaar niet onderbreken
3. Je krijgt het woord, je neemt het niet
4. De kern
5. Gevoelens zijn persoonlijk

Ook binnen onze eigen werking is de proactieve cirkel een vertrouwde methodiek. Voor iedere teamvergadering wordt er eerst een proactieve cirkel gehouden. De teamvergadering wordt iedere week door iemand anders geleid, en die persoon kiest dan ook een insteek voor de proactieve cirkel van die week. Het doel daarvan is om de verbondenheid en betrokkenheid in het team te vergroten.

Kan je een voorbeeld geven van zo een insteek?

Op de vorige teamvergadering ging het bijvoorbeeld over het voorstel van burgemeester Termont, om naar minderjarige die overlast veroorzaken een vermanende brief te sturen. Daarop werd de mening van alle teamleden gevraagd. Of een ander voorbeeld is dat iedereen over zijn linkerbuur een afscheidsspeech moet geven, in de veronderstelling dat het diens laatste werkdag was. Het kan ook eenvoudiger, zoals gewoon te vragen welk moment jou deze week gelukkig gemaakt heeft, of waardoor je verbaasd werd. Het komt eigenlijk neer op hetzelfde principe wanneer je samenkomt met vriendinnen, en aan iedereen vraagt hoe het met hen gaat. Tijdens de werkuren is er voor zulke zaken meestal geen tijd, en het kan verbindend werken voor een team om daar op die manier wel tijd voor te maken. Ook zorg je er zo voor dat de methodiek van de proactieve cirkel een doorleefd instrument is.

Ik zou de proactieve cirkel als methodiek willen uitproberen in de leefgroepenwerking van het Jongerenhuis. Waarop zal ik volgens jullie moeten letten?

Ik denk dat het een methodiek is die zeker toepasbaar is in een leefgroep. Het is zeker niet moeilijk, maar als begeleider moet je er wel over waken dat de principes gevolgd worden. Ik denk dat het een goed idee is om te beginnen met de proactieve cirkel toe te passen in het team, voordat je het met de jongeren doet. Het zal belangrijk zijn om ervoor te zorgen

dat de methodiek gedragen wordt door het hele team, dat ze het een zinvolle methodiek vinden om mee aan de slag te gaan. Anders loop je het risico dat het snel zal verwateren.

Het is ook belangrijk om te beseffen dat herstelgericht werken niet enkel draait om conflicten en de aanpak daarvan. Het gaat om een fundamenteel andere kijk op de relatie tussen cliënt en begeleider, waarbij eerlijkheid heel belangrijk is. Als je bijvoorbeeld ondervindt dat je het moeilijk hebt om met een cliënt samen te werken, moet je over die gevoelens met jouw cliënt durven praten. Het komt vooral neer op het bevorderen van een positief leefklimaat. Dat is waar herstelgericht werken over gaat.

Bedankt voor het gesprek!

Bijlage 6: tussentijdse voorstelling eindwerk aan het team

Herstelgericht werken in de bijzondere jeugdzorg

- Strafgerichte aanpak vs herstelgerichte aanpak

	Strafgerichte aanpak	herstelgerichte aanpak
Focus op	1. Overtreden van de regels en straf 2. overtreder	1. bouwen en herstellen van relaties 2. wij = al de betrokkenen die geraakt zijn = betrokken in het vinden van een oplossing
Vragen	1. Wie heeft wat gedaan? 2. Welke regels zijn overtreden? 3. Wat is de straf?	1. Wat is er gebeurd? 2. Denken-voelen (toen-nu) 3. Wie is benadeeld en hoe? 4. Hoe kan de schade hersteld worden?

- Herstelgerichte aanpak =
  - **Proactief** het samenleven in de leefgroep ontwikkelen door **relaties te versterken**
  - **Reactief** : conflicten en spanningen hanteren door de **schade te herstellen** en **relaties terug op te bouwen**.

➤ **Proactief: Pro actieve cirkels**

- Preventief antwoord op probleemgedrag
- Verbondenheid
- Gestructureerde aanpak
- **verantwoordelijkheid** geven en nemen
- **bewust** (kunnen) worden van eigen en andermans **gevoelens** (empathie) -> **begrip**
- faciliteren de organisatie van herstelcirkels.

Communicatieregels:

6. Geen feedback op feedback
7. Elkaar niet onderbreken
8. Je krijgt het woord, je neemt het niet
9. Blijf bij de kern
10. Gevoelens zijn persoonlijk

➤ **Reactief:**

Continuüm van herstelinterventies (Ted Wachtel)

Effect van het gedrag op de gevoelens van anderen benoemen:	Vragen stellen die de bewustwording van het gedrag en het effect op anderen Stimuleren:	(on)voorbereide bijeenkomst met 'overtreder' en 'slachtoffer'.	Voorbereide bijeenkomst met een grote groep betrokkenen	Herstelconferentie als laatste mogelijkheid tot herstel.
Herstelgerichte taal	Herstelgericht Gesprek	Een miniherstelcirkel	grote groep herstelcirkel	(HERGO)

Herstelgerichte taal

- Maak gebruik van ik-boodschappen
- Inhoud van de boodschap is een observatie van de situatie, zonder veroordeling of verwijt
- Verbindende taal

Herstelgericht gesprek: vijf kernvragen:

1. Wat is er gebeurd?
2. Wat dacht je toen het gebeurde? En nu?
3. Wat voelde je toen het gebeurde? En nu?
4. Wie is er nog getroffen door wat er gebeurd is?
5. Hoe kan de aangerichte schade hersteld worden?

Bijlage 7: Handleiding voor de opvoeders tijdens testperiode van de proactieve cirkel

De proactieve cirkel: testperiode

Beste begeleiders,

Op het IB-overleg van 29 april werd er afgesproken om de proactieve cirkel tijdens een testperiode uit te proberen met de jongeren. Hieronder vinden jullie meer uitleg.

Op de bewonersvergadering van 5 mei zal ik de jongeren laten kennismaken met de principes en regels van de proactieve cirkel.

Principes

- Iedereen zit in een cirkel
- Alle deelnemers zijn gelijkwaardig
- Iedereen krijgt het woord
- De gesprekleider/begeleider opent door een vraag voor te leggen
- De bedoeling is niet om te discussiëren, wel om respectvol te leren luisteren naar elkaar

Communicatieregels

- **Elkaar niet onderbreken**
- **Je krijgt het woord, je neemt het niet**
- **Geen commentaar op wat iemand anders zegt**
- **Blijf bij de kern**
- **Respect voor elkaar**

Wie zich niet aan de regels kan houden, wordt daarop gewezen. We hebben afgesproken om tijdens de testperiode de jongeren nog toe te laten om fouten te maken, en dan ook niet te streng op te treden. Je kan hen als begeleider er gewoon op wijzen door de regel te benoemen waar ze zich niet aan houden.

Deze week is het de bedoeling dat de proactieve cirkel als methodiek zoveel mogelijk geoefend wordt, door jullie en door de jongeren.

Op het volgende IB-overleg wordt dit dan geëvalueerd.

De jongeren mogen hun mening geven tijdens de volgende bewonersvergadering.

Wanneer?

- tijdens het tafelmoment /gesprek
- op andere momenten zoals na een activiteit.

Hoe?

Je zegt dat we een 'rondje' gaan doen en vraagt de jongeren om in een kring te gaan zitten (als ze niet al aan tafel zitten).

Je overloopt de **communicatieregels**. Die staan in elke leefgroep op het bord geschreven. (na de testperiode zou ik daarvoor een apart bord kunnen maken)

Je legt een **vraag** voor aan de jongeren, die je als begeleider eerst zelf beantwoordt.

Je **geeft een voorwerp door** aan de jongere links van jou, die het woord krijgt. Als hij uitgesproken is, geeft hij het woord en dus het voorwerp door aan de volgende, en zo de **hele kring rond**.

Je bedankt iedereen en rondt het 'rondje' af.

Eventueel kan er nog een tweede vraag gesteld worden.

Wat vragen?

Om jullie te helpen, heb ik enkele voorbeelden opgeschreven, maar jullie kunnen natuurlijk ook zelf vragen bedenken. Ik laat ruimte vrij waar jullie bijkomende vragen kunnen invullen, waarvan je bijvoorbeeld merkt dat er goede reacties op komen.

Om de jongeren vertrouwd te maken met de methodiek, en te zorgen dat het niet te bedreigend is voor hen, heb ik eerst enkele eenvoudige vragen opgeschreven.

Als jullie één van deze vragen gebruikt hebben, zet je er dan een V-tje achter, zodat de jongeren niet de hele tijd dezelfde vragen moeten beantwoorden?

- Wat vond je van het eten?
- Wat is jouw lievelingseten?
- Wat is jouw lievelingsdier?
- Wat is jouw lievelingsfilm, -boek, -muziek, -TV programma?
- Wat vond je van de activiteit vandaag?
- Welke activiteit zou jij graag eens doen?
- Wat vond je deze week de leukste activiteit en waarom?
- Waar kijk je deze week naar uit?
- Wat maakt jou vrolijk?
- Wanneer heb je voor het laatst moeten lachen en waarom?
- Wat is jouw lievelingsvak op school en waarom?
-
-
-
-
-
-
-
-

Hieronder zijn ook enkele moeilijkere vragen, die gesteld kunnen worden als de jongeren al meer vertrouwd zijn met de methodiek

- Geef een positief kenmerk van jezelf
- Geef een negatief kenmerk van jezelf
- Wat zou jij aan jezelf willen veranderen?
- Wat was/is voor jou een grote uitdaging?
- Waar haal jij voldoening uit?
- Wat zou jij graag beter kunnen?
- Waar zou jij heel goed in willen zijn?
- Wat zou jij veranderen als je eerste minister of koning was?
- Geef een positief kenmerk van jouw linkerbuur
- Noem iets dat opvalt aan jouw linkerbuur

- Hoe voel jij je als je iemand ziet pesten?
- Hoe voel jij je als iemand kwetsende woorden tegen jou zegt?
- Wanneer heb je voor het laatst moeten huilen?
- Wat maakt jou triestig?
-
-
-
-
-
-
-
-

Bijlage 8: E-mail van Stappen vzw in verband met de proactieve cirkel

Van: Filip Joos [mailto:Filip.Joos@stappenvzw.be]

Verzonden: woensdag 7 mei 2014 13:19

Aan: Jongerenhuis PT Stage

Onderwerp: proactieve cirkel

Beste Katrien,

Maarten speelde jouw vragen ivm de proactieve cirkel door.

Ik probeer hieronder enkele antwoorden te formuleren vanuit onze bescheiden ervaring.

- *Jullie passen de proactieve cirkel dagelijks toe. Gebeurt dit op vaste momenten & wanneer?*

In onze basisleefgroep:

- Doen we in principe alleen geplande rondes wanneer we dubbel op dienst staan. Dit om te waarborgen dat wie de ronde doet, dit ook echt ongestoord kan doen. Op weekenddagen en feestdagen doen we dus normaal gezien geen rondes. Let wel: Een extra ronde, ook tijdens die solo-diensten, kan wel steeds op vraag van of jongeren of begeleider, maar dan wel met het risico gestoord te worden.
- Op schoolweekdagen doen we 2 rondes een openingsronde vlak na het avondeten en een afsluitronde om 22u wanneer we de avond afronden (22.30u is bedtijd voor onze basisgroepers). Deze zitten kort op elkaar maar we proberen dit vast te houden.

In onze basisstudio's:

- Doen we 2 rondes per week aangezien er daar veel minder nadruk op gemeenschappelijk leven ligt.
- *Hoe verloopt dit concreet?*
- Rondes gaan door op een vaste locatie. Vroeger buiten de leefgroep maar momenteel experimenteren we in de leefgroep. Er is steeds een opener en afsluiter en de inhoud verschilt van dag tot dag. De insteek is vaak praktisch maar er wordt ruimte gelaten voor feedback en extra input.
- *Maken jullie gebruik van de communicatieregels?*

(geen feedback op feedback; elkaar niet onderbreken; blijf bij de kern; je krijgt het woord, je neemt het niet; gevoelens zijn persoonlijk)

- Mijn inziens tonen we te weinig discipline in het hanteren van de bovengenoemde regels. Dit komt tijdens evaluatiemomenten telkens naar boven. Niet alle regels zijn ook even belangrijk. Het is sowieso goed om de groep zelf enkele regels voorop te laten stellen en er zelf (als team) enkele voorop te stellen en die te visualiseren (best niet meer dan 4). Die zijn dan prioritair. Daarnaast hou je als begeleider natuurlijk nog enkele andere regels in het achterhoofd.

- *Gebruiken jullie een 'talking piece' (voorwerp dat doorgegeven wordt in de kring)?*
- We zijn daar vanaf gestapt. Het is wel goed om dit steeds als mogelijkheid in het achterhoofd te houden en in bepaalde situaties of bepaalde periodes in te zetten. Het is een hulpmiddel waarmee gespeeld kan worden.
- *Worden er één of meerdere vragen gesteld? Kan je enkele voorbeelden geven van vragen?*
- Onze insteek is vaak praktisch van aard. Bvb afspreken wie menu opmaakt, afspraken maken rond activiteiten,... Er is altijd ruimte voor vragen/opmerkingen van jongeren naar begeleiding en omgekeerd. Elke vraag wordt meegenomen naar team of verantwoordelijken en er wordt telkens een antwoord teruggekoppeld. Ik raad jullie aan om te zoeken naar winst voor de jongeren om de ronde als moment geïnstalleerd te krijgen. De winst zit vaak in inspraak maar dan moet elke vraag ook echt au sérieux genomen worden. En je koppelt beter een gemotiveerde "nee" terug dan dat er geen antwoord volgt. Mijn ervaring is dat jongeren daar heel gevoelig aan zijn. Bij ons zit er ook een kleine beloning gekoppeld aan het op tijd klaar zitten voor de ronde en de daarna de leefgroep opruimen. Kleine dingen die kunnen helpen.

Nog enkele zaken die belangrijk zijn:

- Laat je niet verleiden om de ronde aan tafel of in de zetel te laten doorgaan. Een vaste plek, krukjes om op te zitten, radio/tv uit, de cirkel zonder materiële zaken ertussen, scheppen allemaal samen de juiste sfeer om samen te zitten.
- Geef ruimte maar rek de cirkel niet nodeloos lang. Het is beter om de gewoonte van samen te zitten te faciliteren dan om deze nodeloos te rekken.
- Eens de gewoonte er is, kan je themarondes organiseren. Wij doen het zelf nog te weinig maar ik herinner me er één waarbij we jongeren zelf hebben laten bepalen wat de sanctie/beloning moest zijn voor niet/wel respecteren van onze toenmalige gsm-afspraken. Dit was een ronde met een 4-tal jongeren en een drietal begeleiders die als zeer zinvol ervaren werd door allen aanwezig.

Algemeen kan ik nog meegeven dat het grootste probleem waar wij op botsen een gebrek aan groep is. Onze basisleefgroep is sowieso al klein en met nog een fugue of een kamerarrest is de groep vaak te klein. Dit maakt dat de kracht van een ronde, die volgens mij deels zit in de kracht van de groep an sich en de groepsdynamische aspecten, niet voldoende tot zijn recht komt. Wij blijven dus zoeken en aanpassen maar het is zeker een methodiek die de moeite waard is om mee aan de slag te gaan.

Voilà, veel succes ermee!

Met vriendelijke groeten,

Filip Joos

Dag/trajectverantwoordelijke